

Chemická kinetika

Chemická kinetika studuje

- Rychlost chemických reakcí
- Mechanismus reakcí (reakční kroky)

Rychlé reakce – výbuch $\text{H}_2 + \text{O}_2$, neutralizace $\text{H}^+ + \text{OH}^-$

Pomalé reakce – rezivění železa

Časová závislost průběhu chemických reakcí

Rychlost = Závislost koncentrace na čase

Rozdíl od termodynamiky,
která nezjišťuje časový průběh

Reakční kinetika

Časová závislost průběhu chemických reakcí
Závislost koncentrace na čase

1850 Wilhelmy

hydrolýza sacharózy

1864 Guldberg a Waage

$$K = k_1/k_2 = [C]^c [D]^d / [A]^a [B]^b$$

1865 Harcourt, Esson

1884 Van't Hoff:

$$-\frac{dc}{dt} = kc^n$$

n = řád reakce, k = rychlostní konstanta
empiricky odvodil

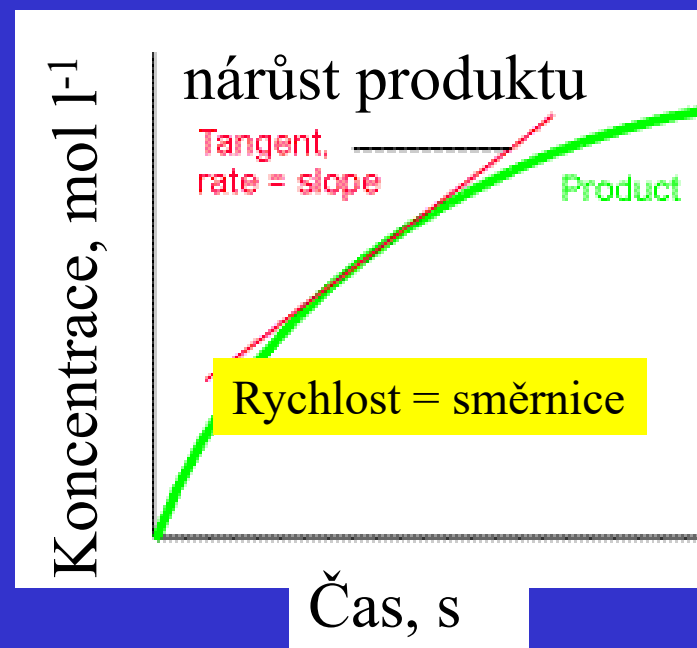
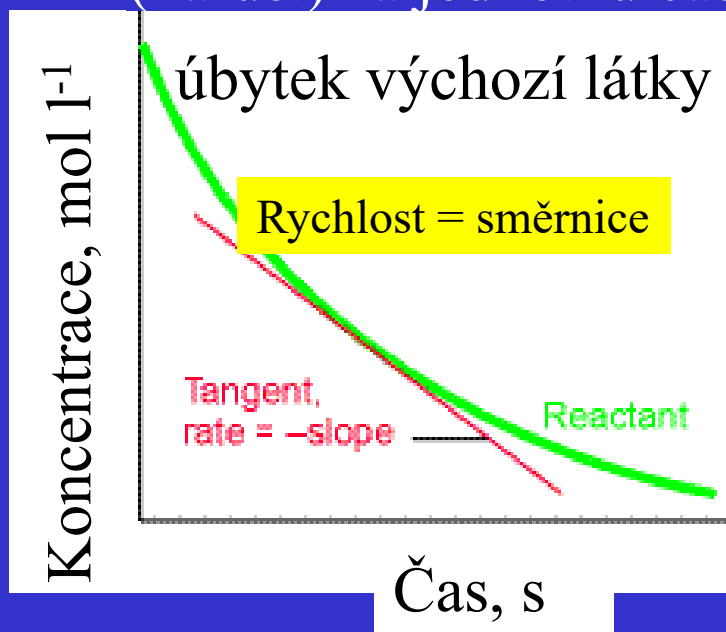
$$k = A \exp(-E_a / RT)$$

1889 Arrhenius: interpretoval E_a = energetická bariéra reakce

Reakční rychlost

Změna koncentrace výchozí látky R (úbytek) nebo produktu P (nárůst) za jednotku času

Okamžitá rychlost úbytku výchozí látky $-d[R]/dt$ (směrnice)

Okamžitá rychlost tvorby produktu $d[P]/dt$ (směrnice)

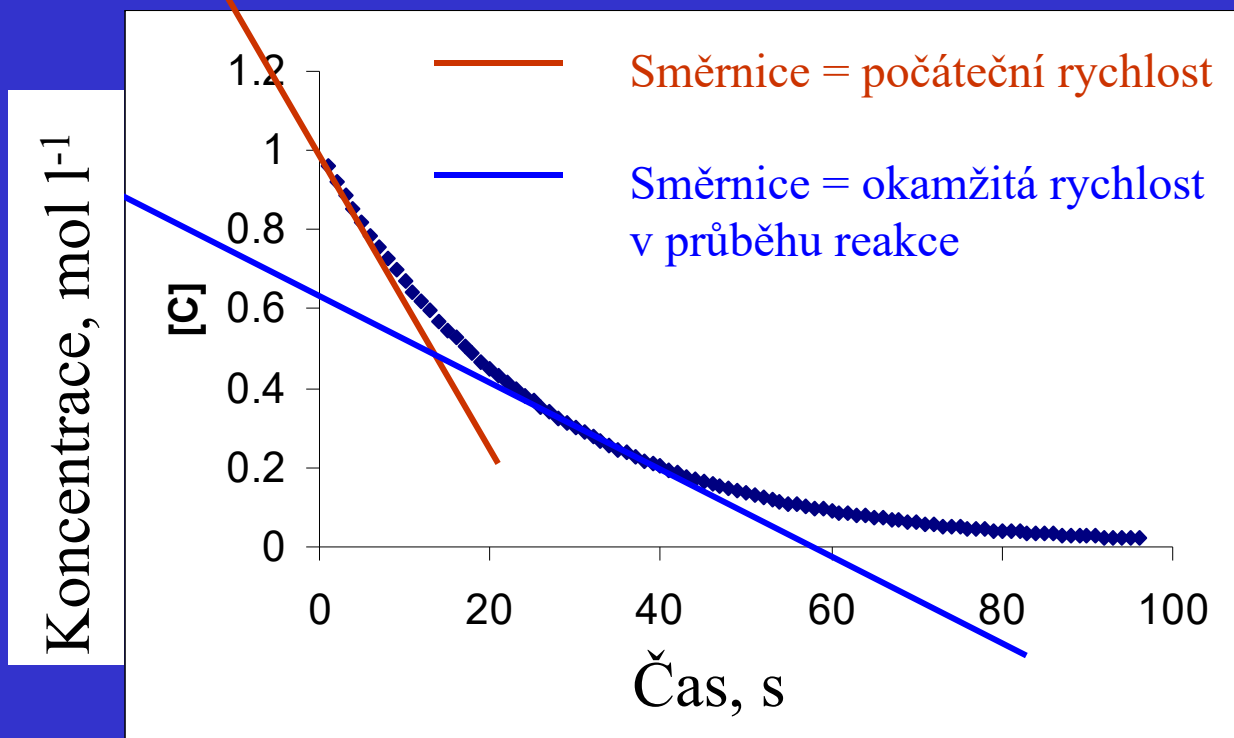
Reakční rychlost s časem klesá, pokles koncentrace reaktantů³

Počáteční rychlost

Rychlost reakce v čase $t = 0$

Reakční rychlost

$$-\frac{dc}{dt} = kc^n$$

Jednotky **reakční rychlosti** vždy $[\text{mol l}^{-1} \text{s}^{-1}]$

Vyjádření reakční rychlosti

$$\text{Rychlost} = \frac{d[D]}{dt} = \frac{1}{3} \frac{d[C]}{dt} = -\frac{d[A]}{dt} = -\frac{1}{2} \frac{d[B]}{dt}$$

Stechiometrické koeficienty pro porovnání

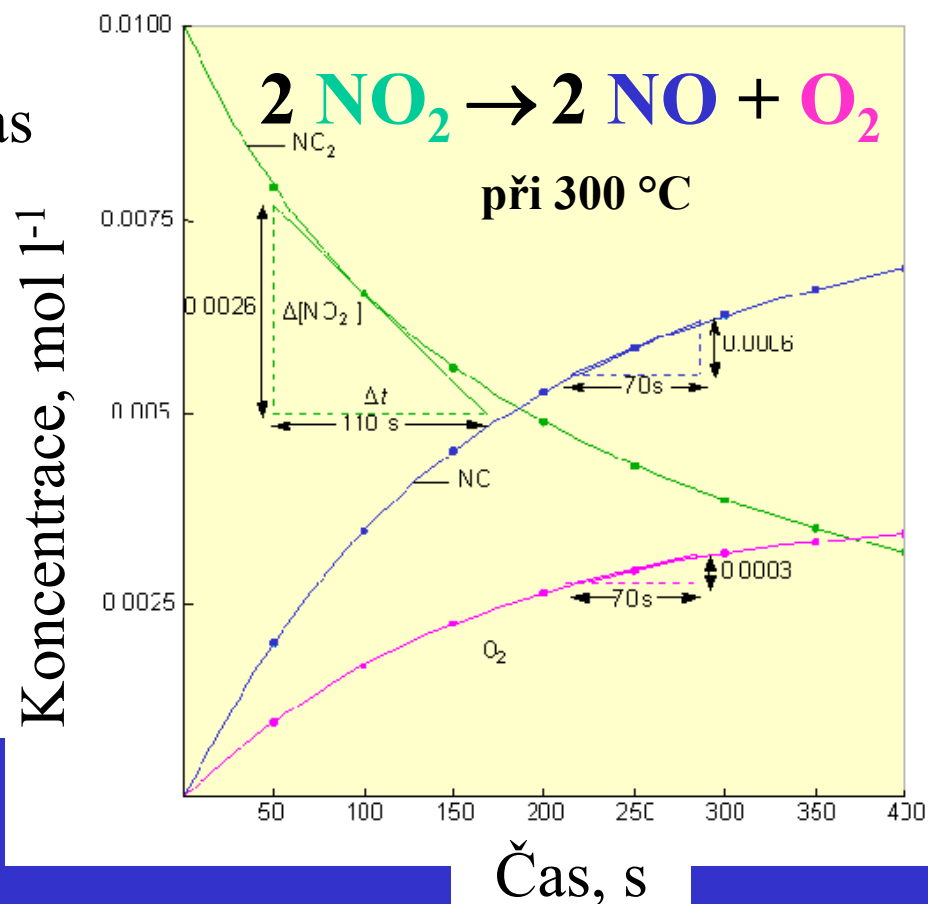
- Úbytku různých reaktantů
- Vzniku různých produktů

Reakční rychlost

Průměrná rychlost

Změna koncentrace za čas

$$r = \frac{\Delta[A]}{\Delta t}$$

$$Rychlost = -\frac{1}{2} \frac{d[\text{NO}_2]}{dt} = \frac{1}{2} \frac{d[\text{NO}]}{dt} = \frac{d[\text{O}_2]}{dt}$$

Reakční rychlost

$$\text{rychlost} = -\frac{d[\text{NO}_2]}{dt} = -\frac{d[\text{CO}]}{dt} = \frac{d[\text{NO}]}{dt} = \frac{d[\text{CO}_2]}{dt}$$

$$\text{rychlost} = -\frac{1}{4} \frac{d[\text{PH}_3]}{dt} = \frac{d[\text{P}_4]}{dt} = \frac{1}{6} \frac{d[\text{H}_2]}{dt}$$

$$\text{rychlost} = -\frac{1}{2} \frac{d[\text{NO}_2]}{dt} = -\frac{d[\text{F}_2]}{dt} = \frac{1}{2} \frac{d[\text{NO}_2\text{F}]}{dt}$$

Vlivy na reakční rychlost

Reakční rychlost závisí na:

- **Koncentraci** reaktantů - na počátku nejvyšší, s poklesem koncentrace rychlost klesá - **Kinetická (rychlostní) rovnice**

$$-\frac{dc}{dt} = r = k[A]^m[B]^n[C]^p \dots$$

- **Teplotě** - zvýšení o 10 °C přibližně dvojnásobná rychlost, **Arrheniova rovnice**

$$k = Ae^{-\frac{E_a}{RT}}$$

k = rychlostní konstanta
E_a = energetická bariéra

- **Ploše povrchu** (pevné reaktanty)
- **Katalyzátoru**

Závislost reakční rychlosti na koncentraci

Rychlost reakce vzrůstá při zvýšení koncentrace reaktantů

Kyselina

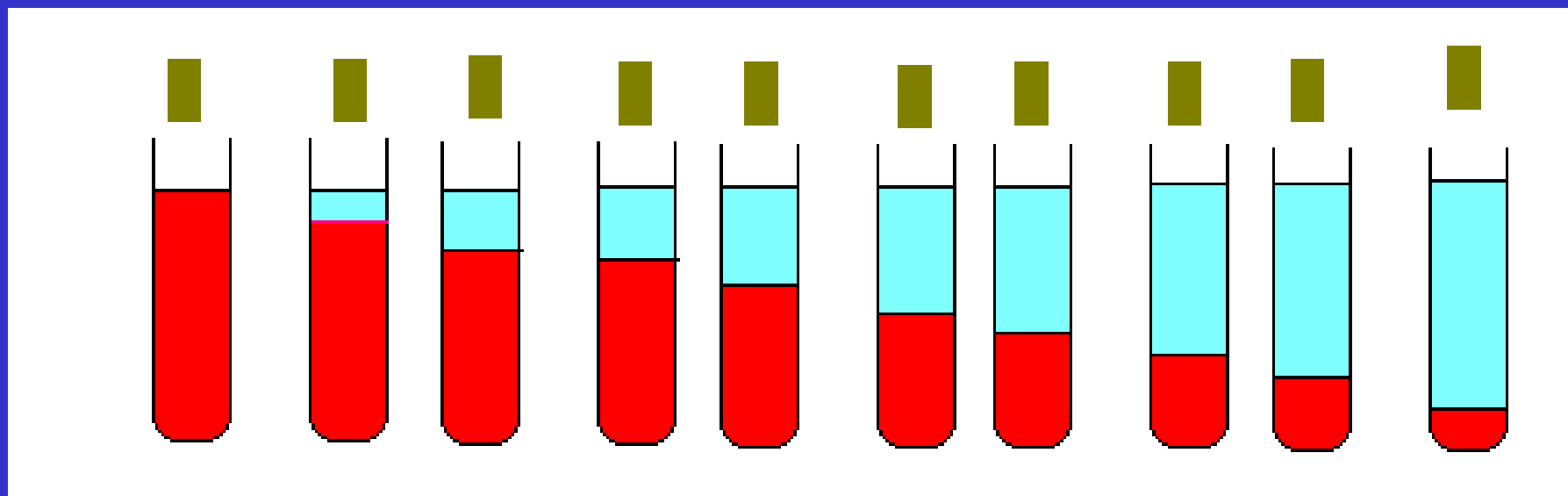
Ale jak???

Voda

Mg páska

1777 Wenzel

Rychlost reakce klesá

Kinetická (rychlostní) rovnice

Reakční rychlost $-\frac{dc}{dt} = r = k[A]^m[B]^n[C]^p \dots$

$m, n =$ řád reakce, **nesouvisí** se stechiometrickými koeficienty
řád reakce může být 0, zlomek, záporný

Řád reakce = výsledek experimentálního měření

Řád reakce závisí na **MECHANIZMU** reakce

Reakční rychlost $r = k [\text{Br}^-] [\text{BrO}_3^-] [\text{H}^+]$

Kinetická (rychlostní) rovnice

Reakční rychlost = $k [A]^m [B]^n \dots$

$$r = k [X]^n$$

Celkový řád reakce $x = m + n + \dots$

m = řád reakce vzhledem k A

Jednotky reakční rychlosti vždy $[\text{mol l}^{-1} \text{s}^{-1}]$

k = **rychlostní konstanta**, jednotky podle kinetické rovnice, aby vyšly jednotky reakční rychlosti $[\text{mol l}^{-1} \text{s}^{-1}]$

k - nezávisí na koncentraci

k - závisí **na teplotě** (Arrheniova rovnice)

$$k = A e^{-\frac{E_a}{RT}}$$

Experimentální zjištění reakčních rychlostí

Měření závislosti koncentrace na čase

Diferenciální kinetická rovnice

$$-\frac{d[A]}{dt} = k[A]$$

= závislost **rychlosti na koncentraci**

Integrální kinetická rovnice

$$\ln \frac{[A]}{[A]_0} = -kt$$

= závislost **koncentrace na čase**

$$[A] = [A]_0 \exp(-kt)$$

Měření reakční rychlosti UV-vis spektroskopie

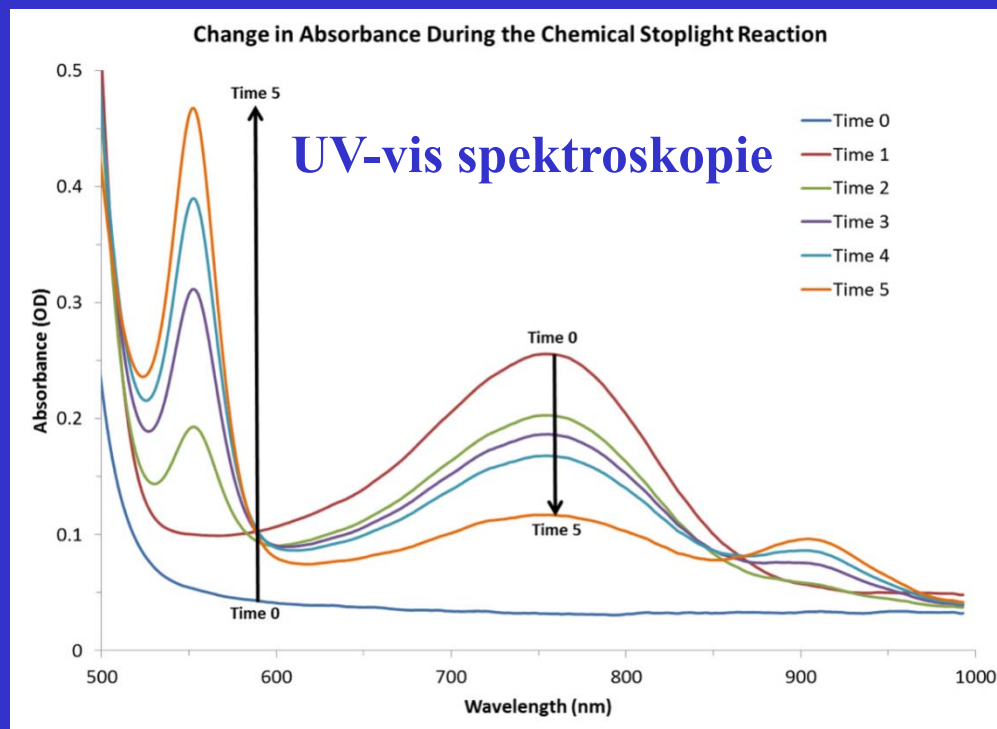
$$-\frac{d[A]}{dt} = k[A]$$

Čas

Změna koncentrace

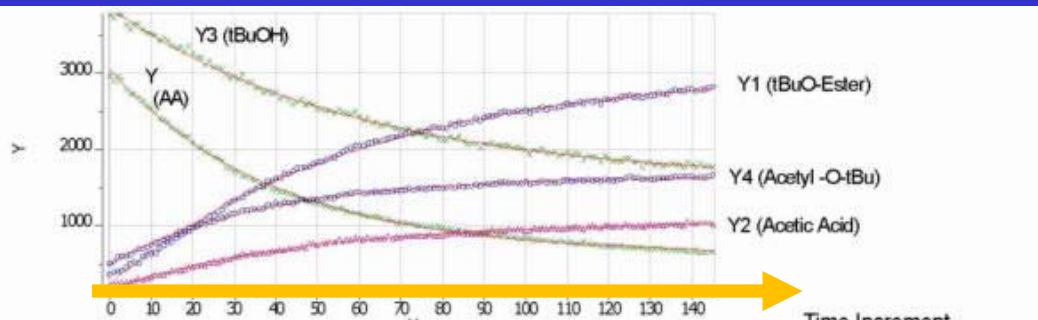
Konstantní teplota

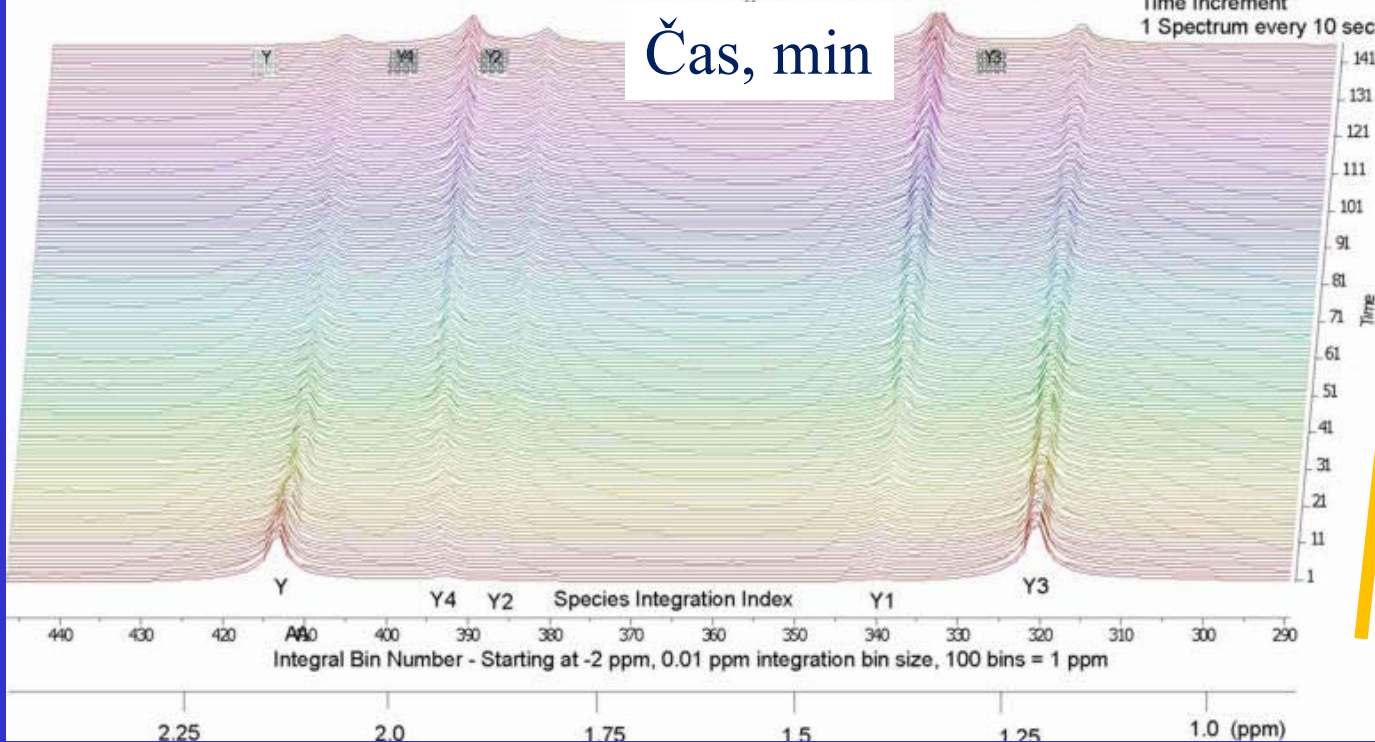
Změna barvy

Měření reakční rychlosti ¹H NMR spektroskopie

$$-\frac{d[A]}{dt} = k[A]$$

Čas, min

Čas, min

Izolované reakce

$$r = -\frac{d[A]}{dt} = k[A]^n \quad \leftarrow n = \text{řád reakce vzhledem k A}$$

Reakce **nultého** řádu $r = k [A]^0$
(vzácné v homogenní kinetice, reakce na povrchu)

Reakce **prvního** řádu $r = k [A]^1$

Reakce **druhého** řádu $r = k [A]^1 [B]^1$

Reakce **třetího** řádu (vzácné, vyšší řády zřídka)

Reakce prvního řádu

$$-\frac{d[A]}{dt} = k[A]^1 = k[A]$$

$$\frac{d[A]}{[A]} = -k dt$$

$$\int \frac{d[A]}{[A]} = -k \int dt$$

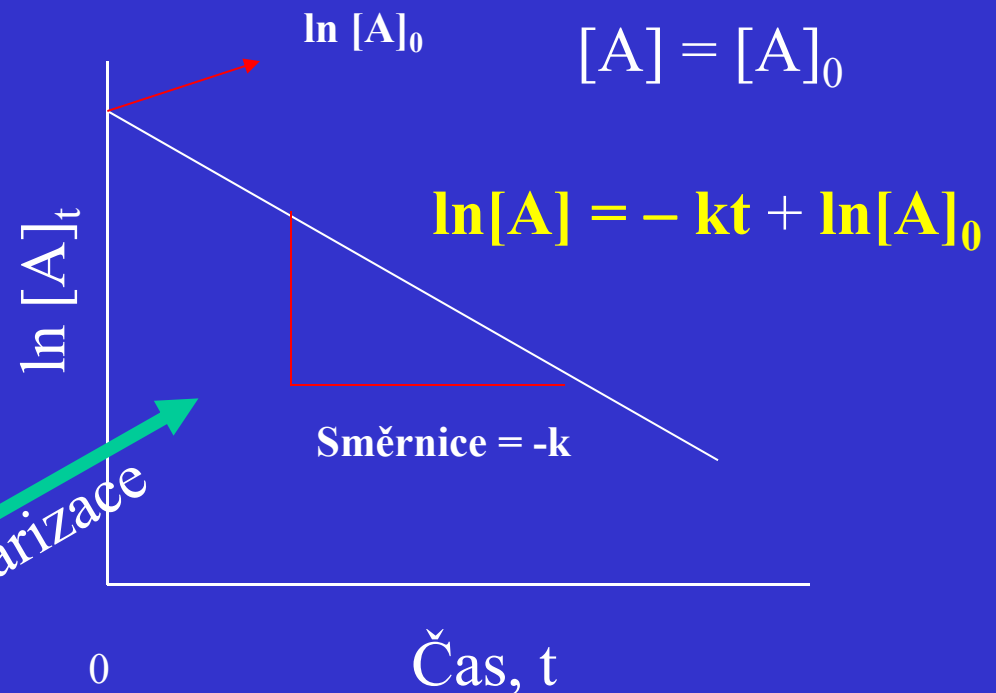
$$\ln \frac{[A]}{[A]_0} = -kt$$

$$[A] = [A]_0 \exp(-kt)$$

Klesající exponenciála

V čase $t = 0$
Je koncentrace
 $[A] = [A]_0$

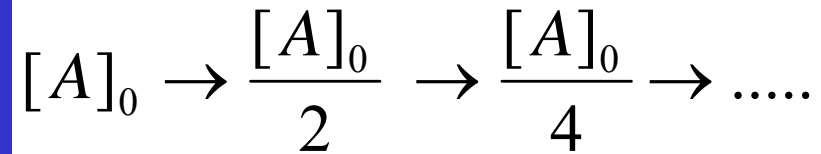

Reakce prvního řádu
Přímka $\ln[A]$ versus t

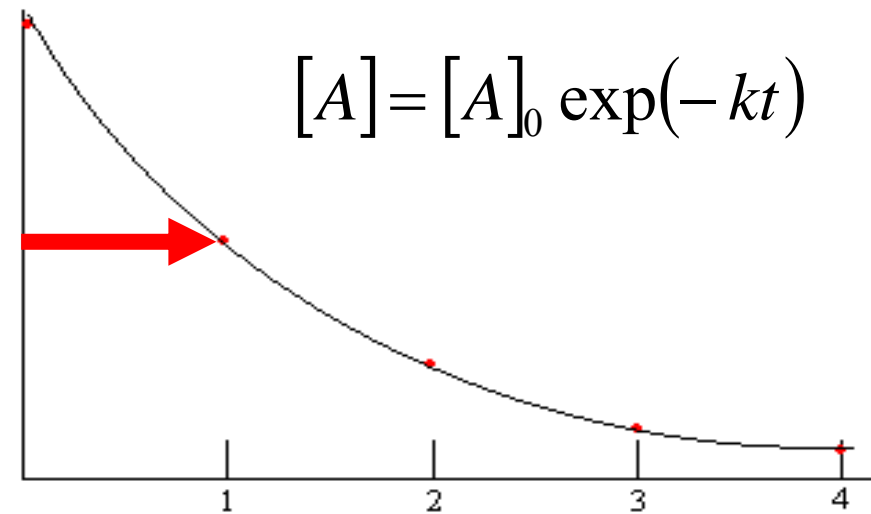
Poločas reakce $t_{1/2}$

V čase $t = t_{1/2}$ poklesne výchozí koncentrace na polovinu
Např. jaderné reakce

$$[A]_{t_{1/2}} = \frac{[A]_0}{2}$$

Koncentrace, mol l⁻¹

Čas, v násobcích poločasu

$$\ln \frac{[A]}{[A]_0} = -kt$$

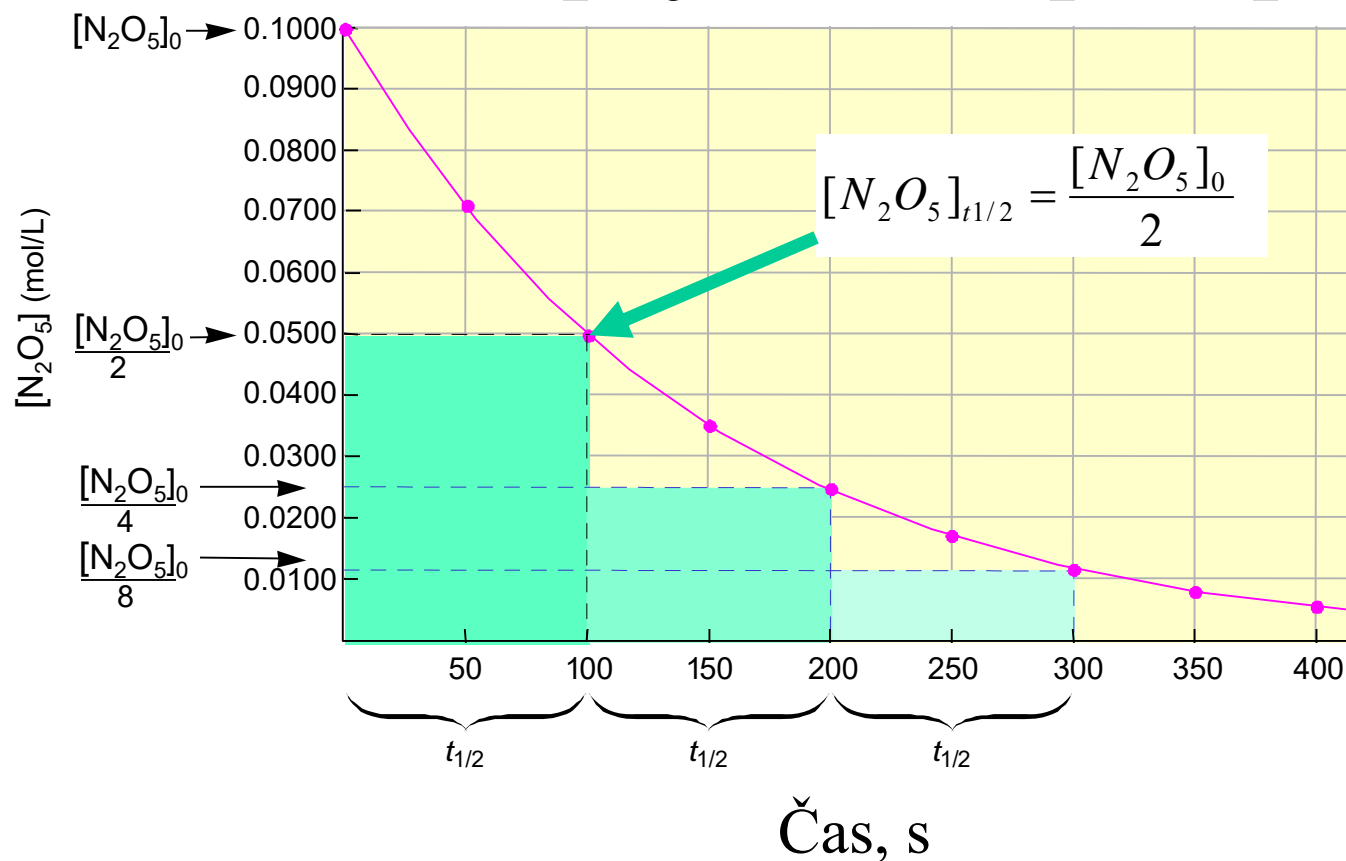
$$\ln \frac{\frac{1}{2}[A]_0}{[A]_0} = -kt_{1/2}$$

$$t_{1/2} = \frac{\ln 2}{k}$$

Poločas reakce $t_{1/2}$

Koncentrace, mol l⁻¹

$$-\frac{d[A]}{2dt} = k[A]^2$$

$$\frac{d[A]}{[A]^2} = -2kdt$$

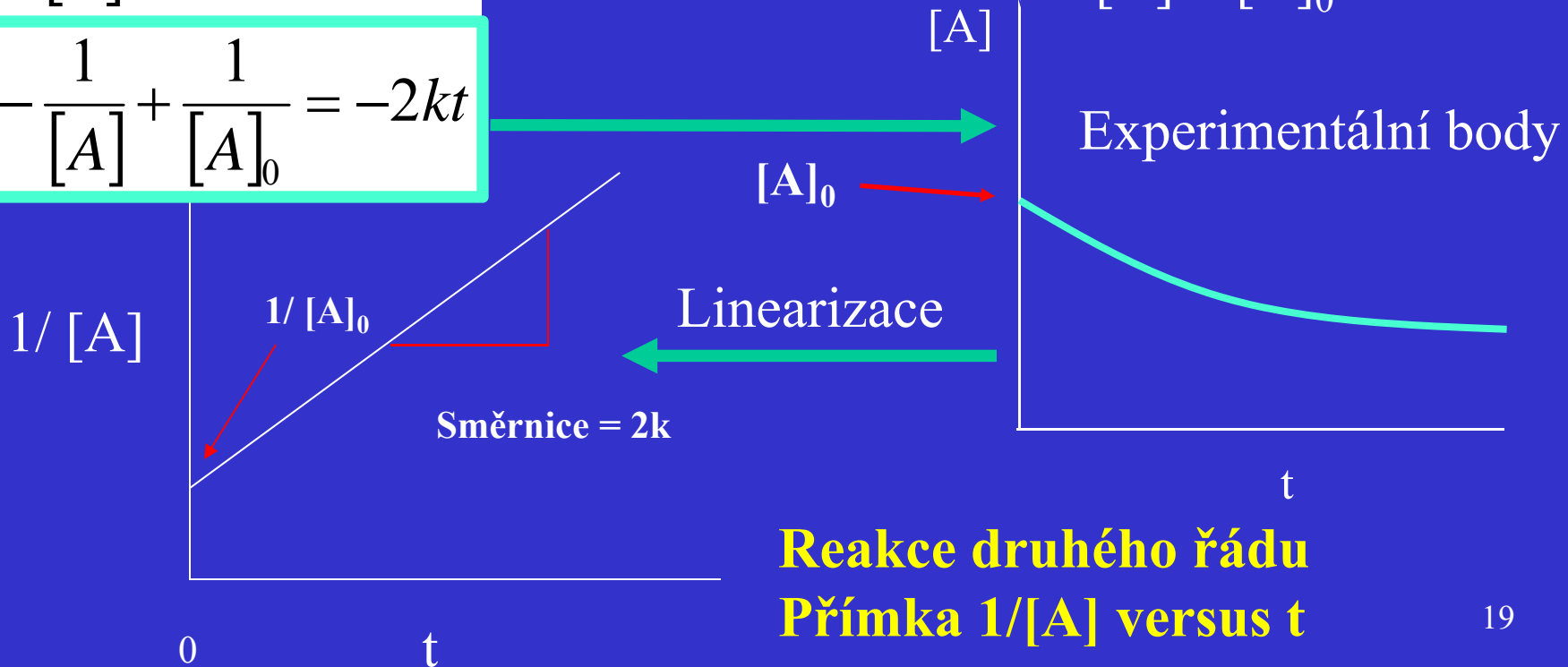
$$\int \frac{d[A]}{[A]^2} = -2k \int dt$$

$$-\frac{1}{[A]} + \frac{1}{[A]_0} = -2kt$$

Reakce druhého řádu

V čase $t = 0$
Je koncentrace
 $[A] = [A]_0$

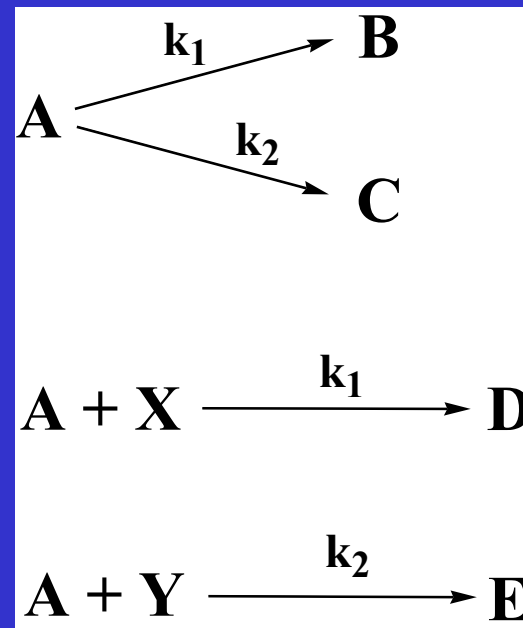

Reakce druhého řádu
Přímka $1/[A]$ versus t

Simultánní reakce

Bočné

- Rozvětvené
  - Konkurenční
  - Nezávislé
- (speciální případ konkurenční reakce)

Zvratné

Následné

Následné reakce

Zákon zachování hmoty
 $[A]_0 = [A] + [B] + [C]$

Úbytek A

$$\frac{d[A]}{dt} = -k_1[A]$$
$$[A] = [A]_0 e^{-k_1 t}$$

Vznik B z A

Úbytek B $\rightarrow$ C

$$\frac{d[B]}{dt} = k_1[A] - k_2[B]$$
$$\frac{d[B]}{dt} + k_2[B] = k_1[A]_0 e^{-k_1 t}$$
$$[B] = \frac{k_1[A]_0}{k_2 - k_1} (e^{-k_1 t} - e^{-k_2 t})$$

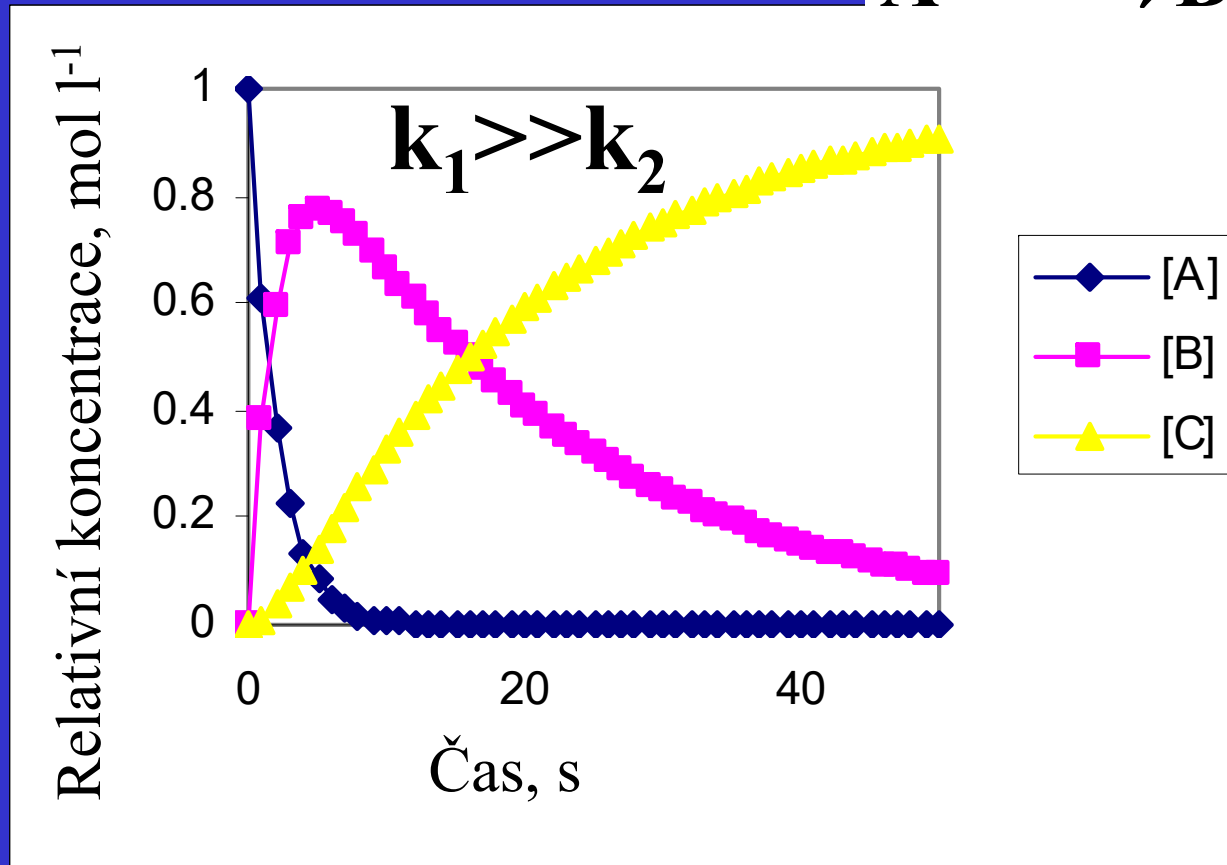
Vznik C z B

$$\frac{d[C]}{dt} = k_2[B]$$
$$[C] = [A]_0 - [A] - [B]$$
$$[C] = [A]_0 \left(1 + \frac{k_2 e^{-k_1 t} - k_1 e^{-k_2 t}}{k_1 - k_2} \right)$$

$[A]_0$

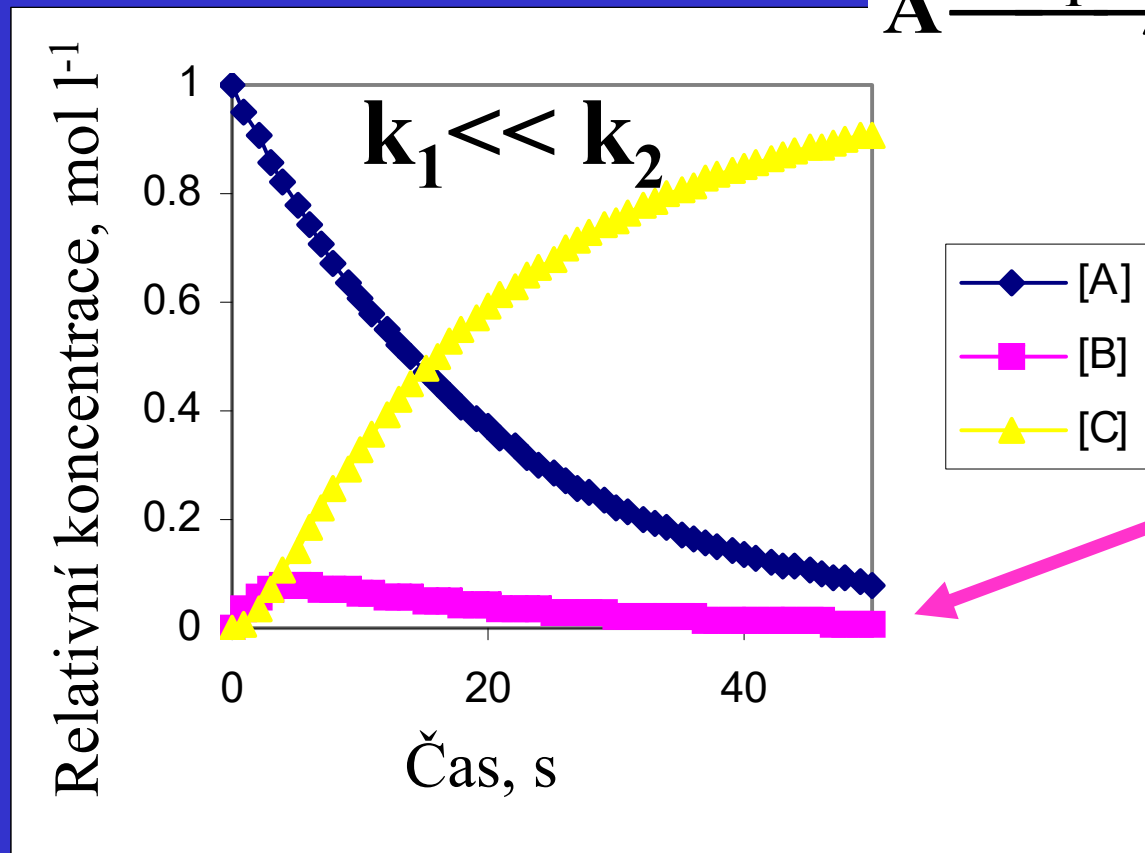
Následné reakce

Druhá reakce pomalá = určuje rychlost = nejpomalejší krok

Následné reakce

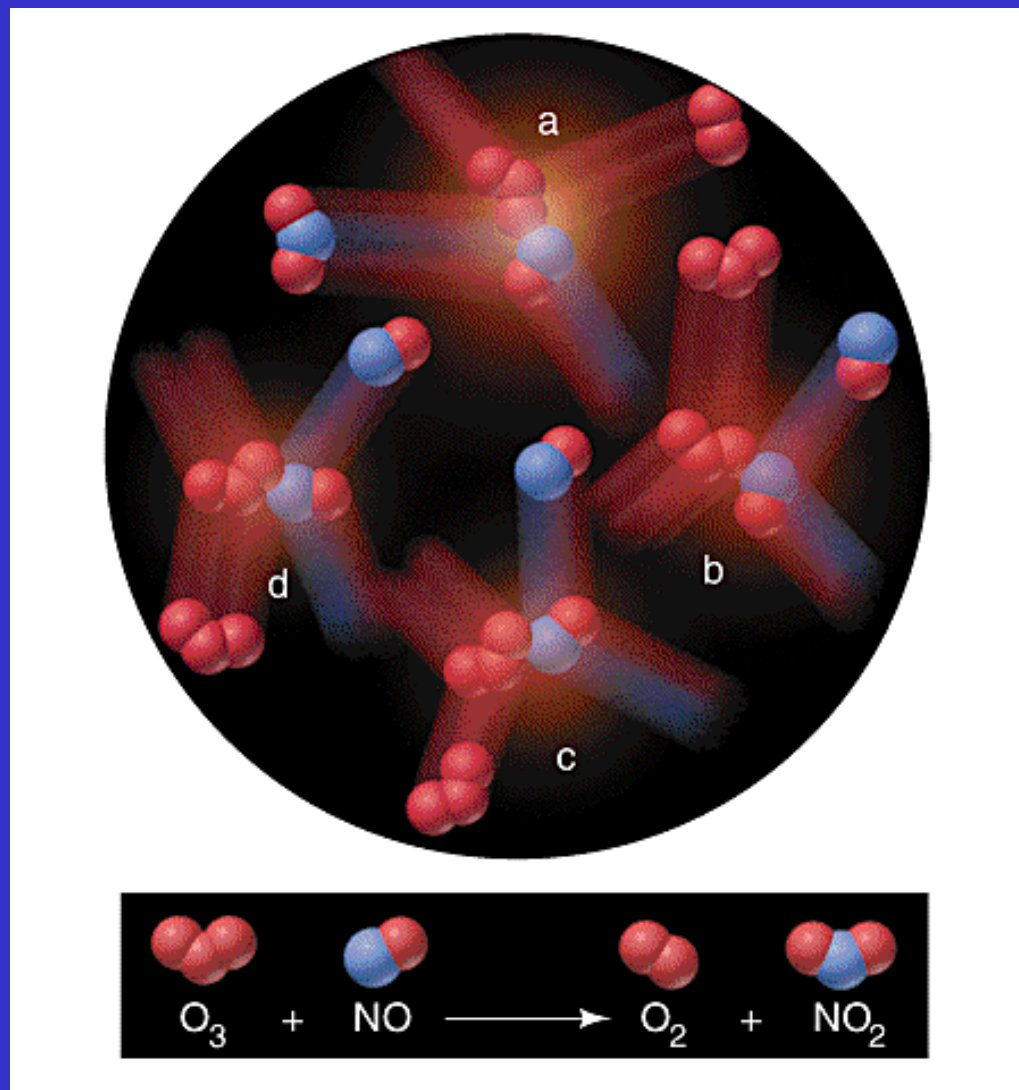
První reakce pomalá = určuje rychlost = stacionární stav

[B] = malá
a přibližně
konstantní

$$d[B]/dt = 0$$

Srážková teorie reakční rychlosti

Srážková teorie reakční rychlosti

Rychlostní konstanta k

Jen srážky se správnou orientací vedou k reakci = vzniku produktů

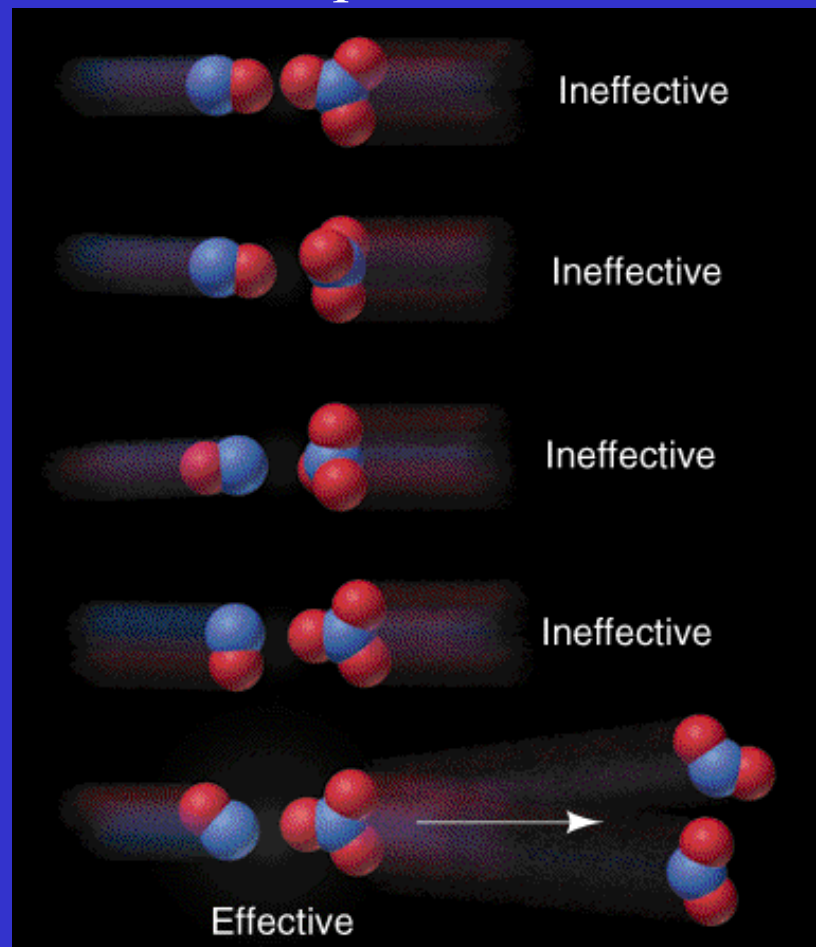
$$k = p \times Z \times f$$

p = zlomek srážek se správnou orientací (0 - 1), složitější molekuly vyžadují přesnou orientaci

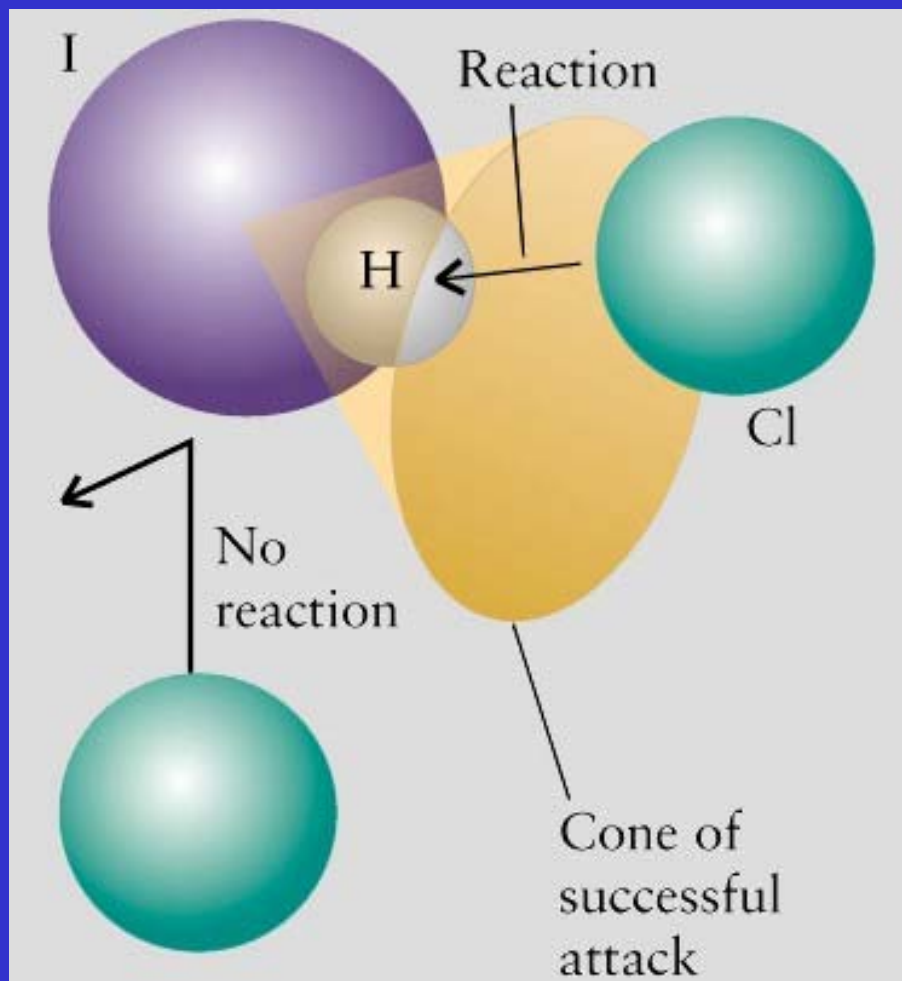
Z = četnost srážek

f = zlomek srážek s dostatečnou energií

$$f = \exp \frac{-E_a}{RT}$$

Srážková teorie

$$k = p \times Z \times f$$

Srážky musí:

- mít správnou orientaci, aby se mohly vytvořit nové vazby
- probíhat často
- dostatečnou energii aby se mohly přetrhnout původní vazby

Arrheniova rovnice

$$k = A e^{-\frac{E_a}{RT}}$$

Svante Arrhenius
(1859 - 1927)

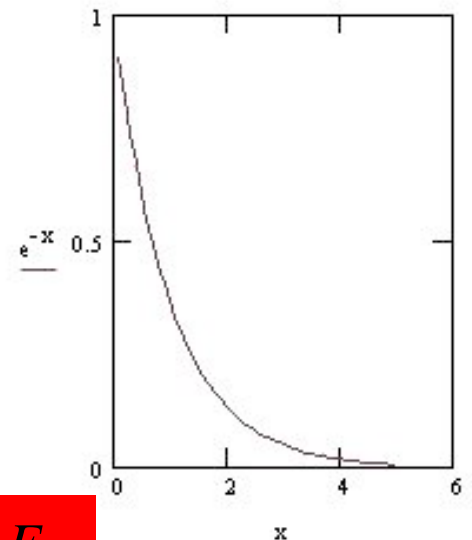
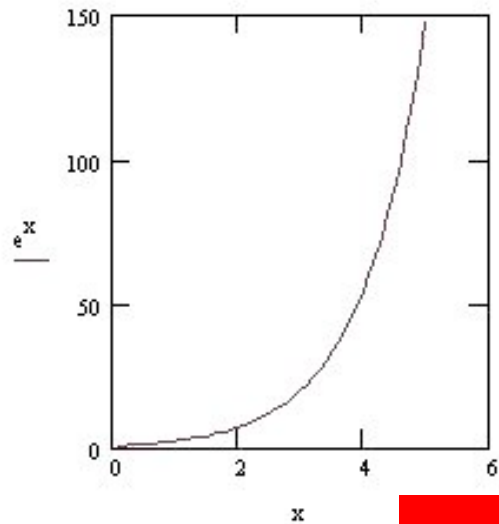
k = rychlostní konstanta

A = frekvenční faktor, frekvence kolizí a orientace molekul

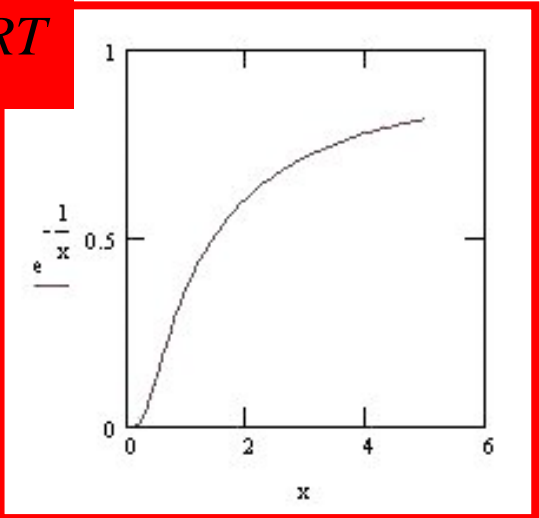
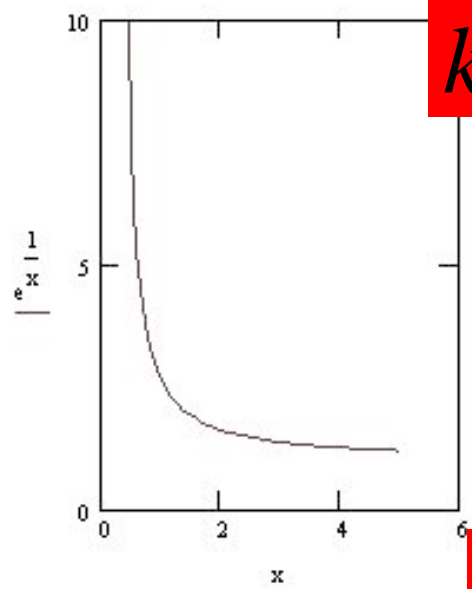
E_a = aktivační energie

T = teplota

R = plynová konstanta $8,314 \text{ J K}^{-1} \text{ mol}^{-1}$

$$k = Ae^{-\frac{E_a}{RT}}$$

S rostoucí teplotou roste rychlost

Arrheniova rovnice

Např. reakce 1. řádu:

$$\ln[C] = -kt + \ln[C]_0$$

$$k = Ae^{-\frac{E_a}{RT}}$$

Linearizace

$$\ln k = -E_a/RT + \ln A$$

$$\ln k = (-E_a/R)(1/T) + \ln A$$

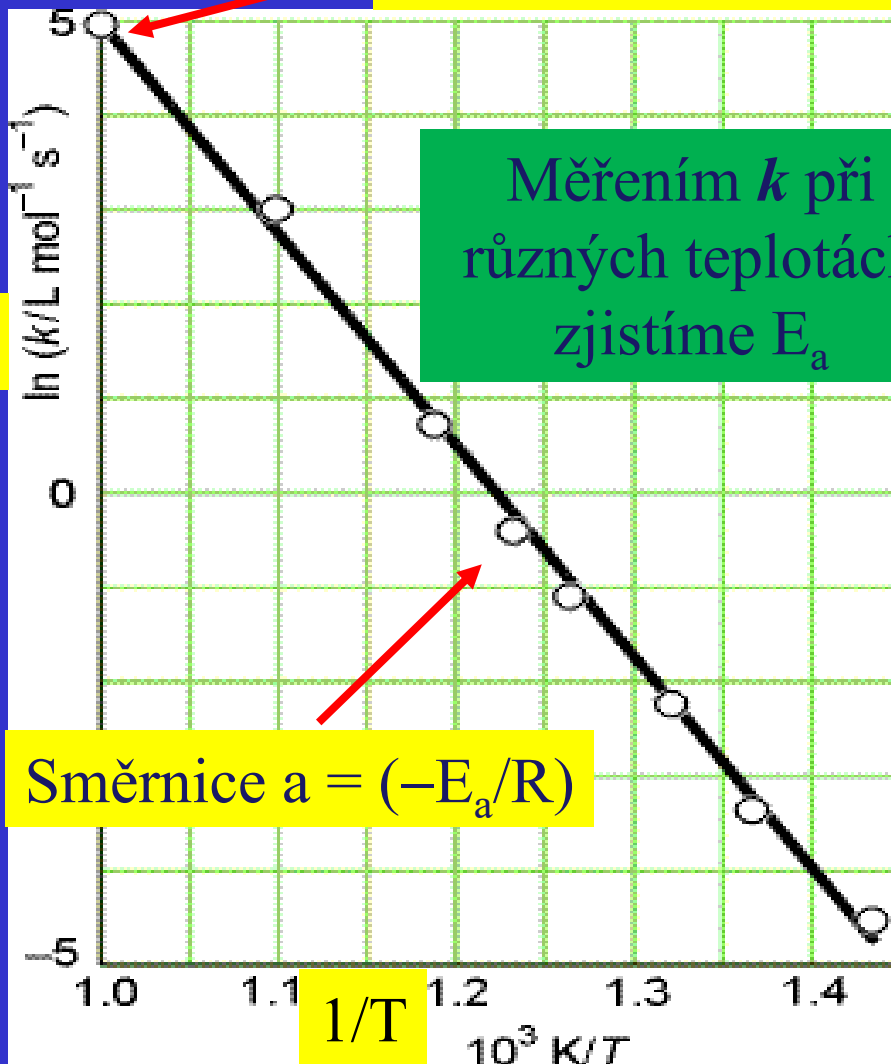
Rovnice přímky

$$Y = aX + b$$

$\ln k$

Úsek na y $b = \ln A$

Měřením k při různých teplotách zjistíme E_a

Směrnice $a = (-E_a/R)$

$1/T$

10^3 K^{-1}

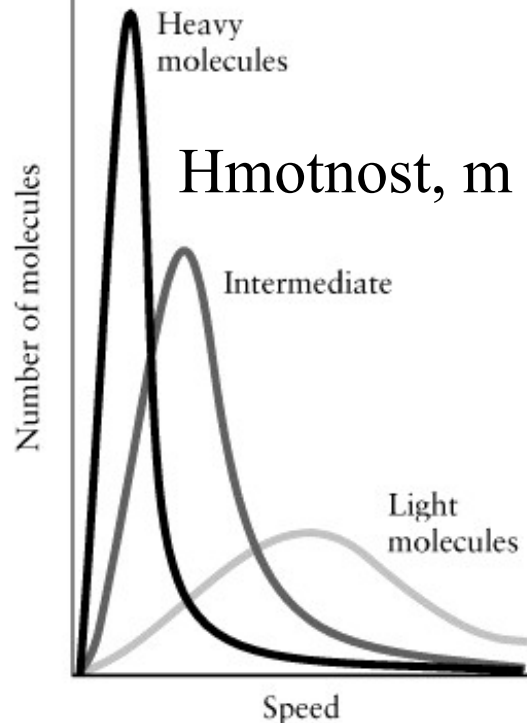
Maxwell-Boltzmannovo rozdělení rychlostí

Soubor molekul

$P(v)$ = Počet molekul s rychlostí v

$$P(v) = 4\pi \left(\frac{m}{2\pi RT} \right)^{3/2} v^2 \exp\left(-\frac{mv^2}{2RT} \right)$$

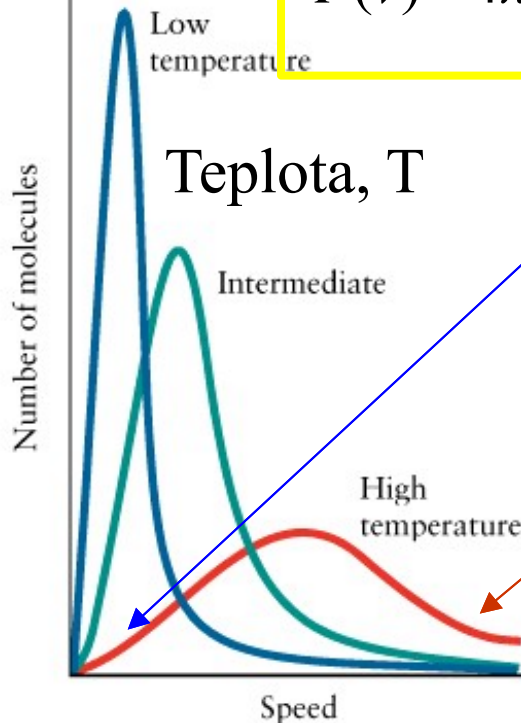
$P(v)$

(a)

Rychlost molekul, v

$P(v)$

(b)

Rychlost molekul, v

Pomalé molekuly

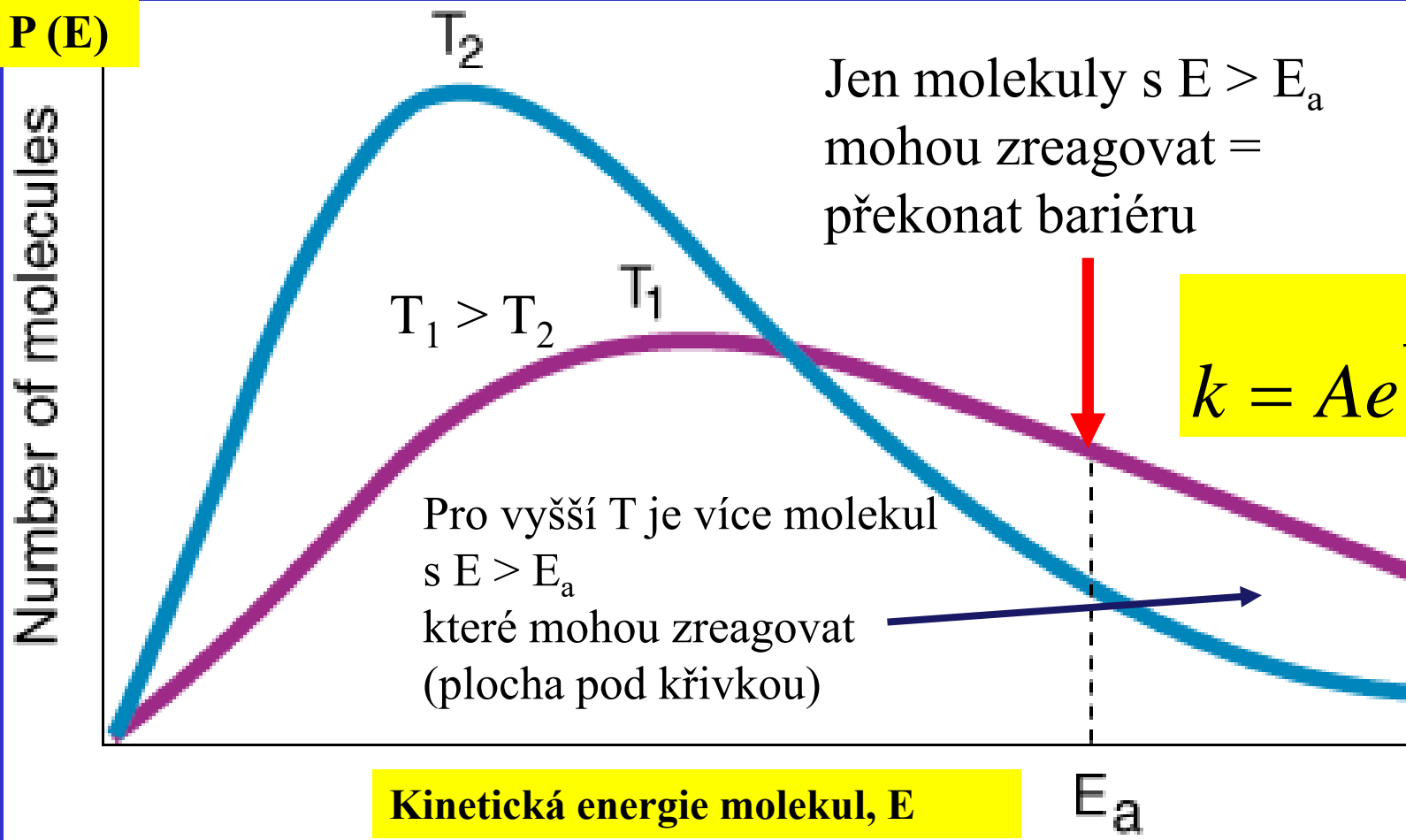
Rychlé molekuly

S rostoucí teplotou a pro lehčí molekuly:

- Maximum se posunuje k vyšším v
- Rozdělení se rozšiřuje

Aktivační energie, E_a

P (E)

Aktivační energie, E_a

Aktivační energie E_a

E_a je vždy kladná (bariéra)

Vyšší E_a znamená pomalejší reakci
Nižší E_a znamená rychlejší reakci

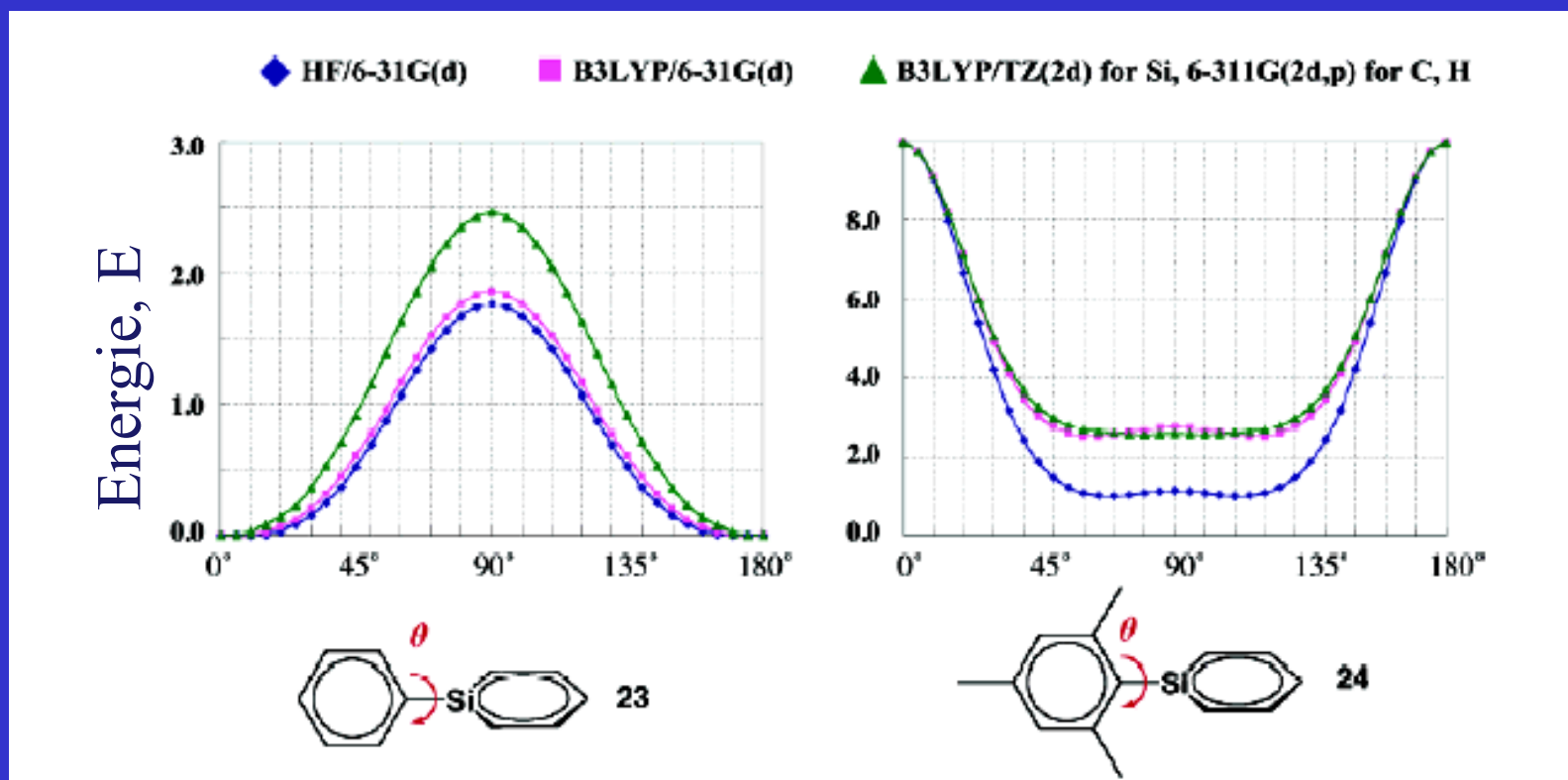
E_a nezávisí na T

$$k = Ae^{-\frac{E_a}{RT}}$$

Reakční profily – reakční koordináta

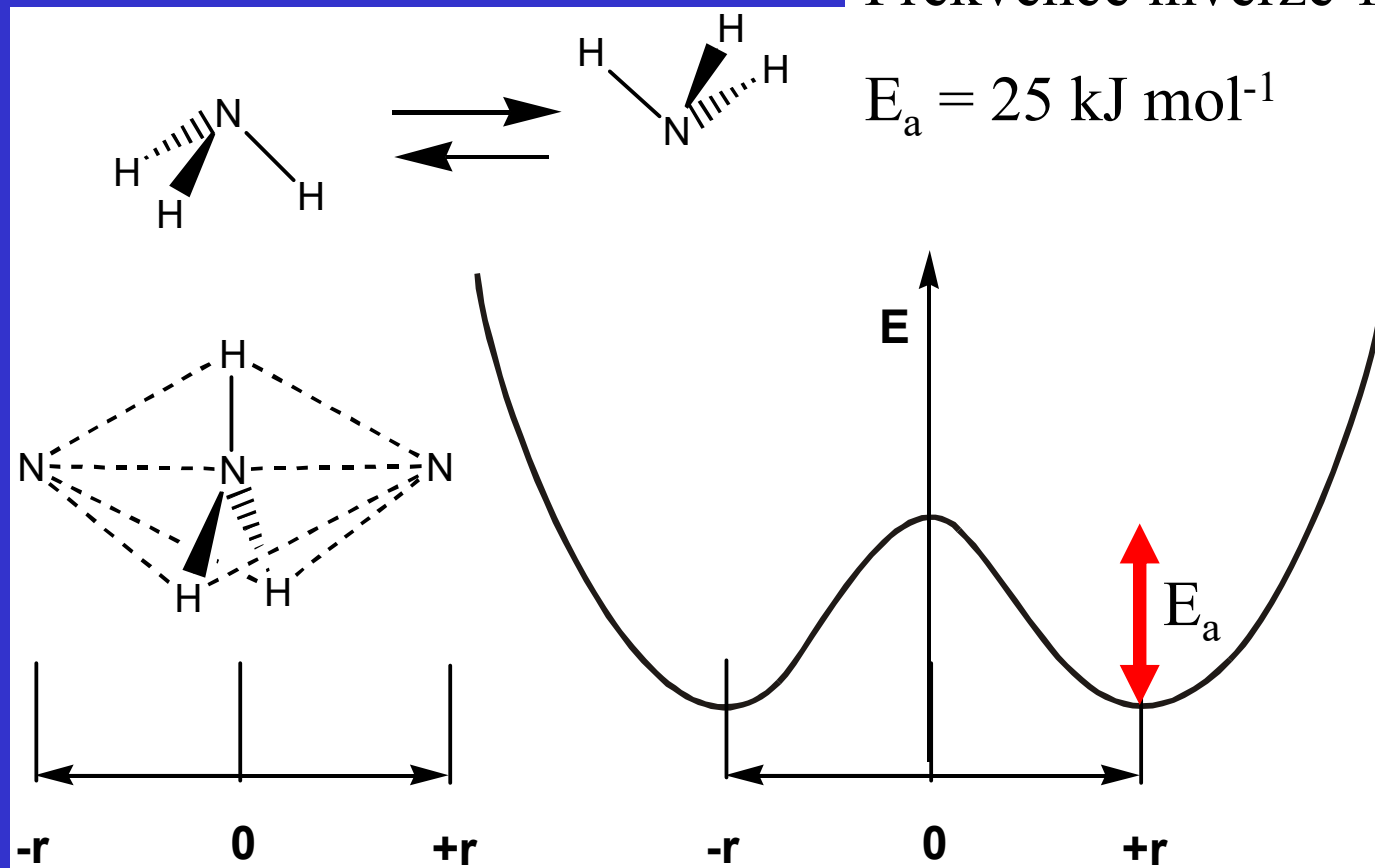
Reakční koordináta = parametr (soubor souřadnic), který ukazuje, jak je reakce daleko od reaktantů k produktům, **cestou** **nejmenší energie**

Reakční koordináta pro inverzi NH₃

Frekvence inverze 10^{10} s^{-1}

$E_a = 25 \text{ kJ mol}^{-1}$

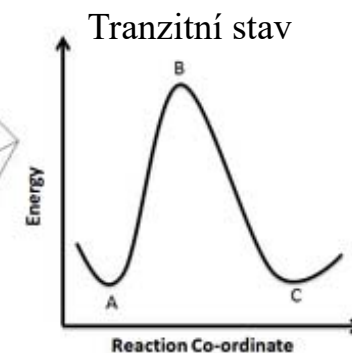
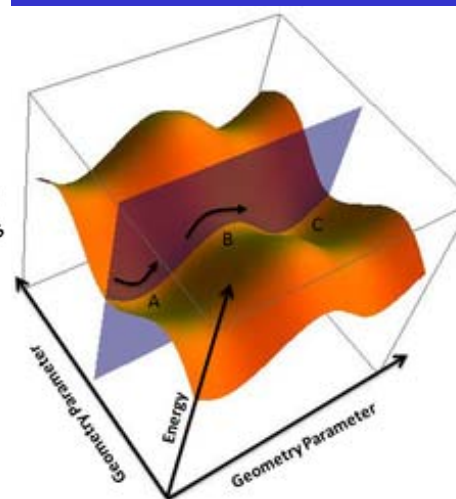
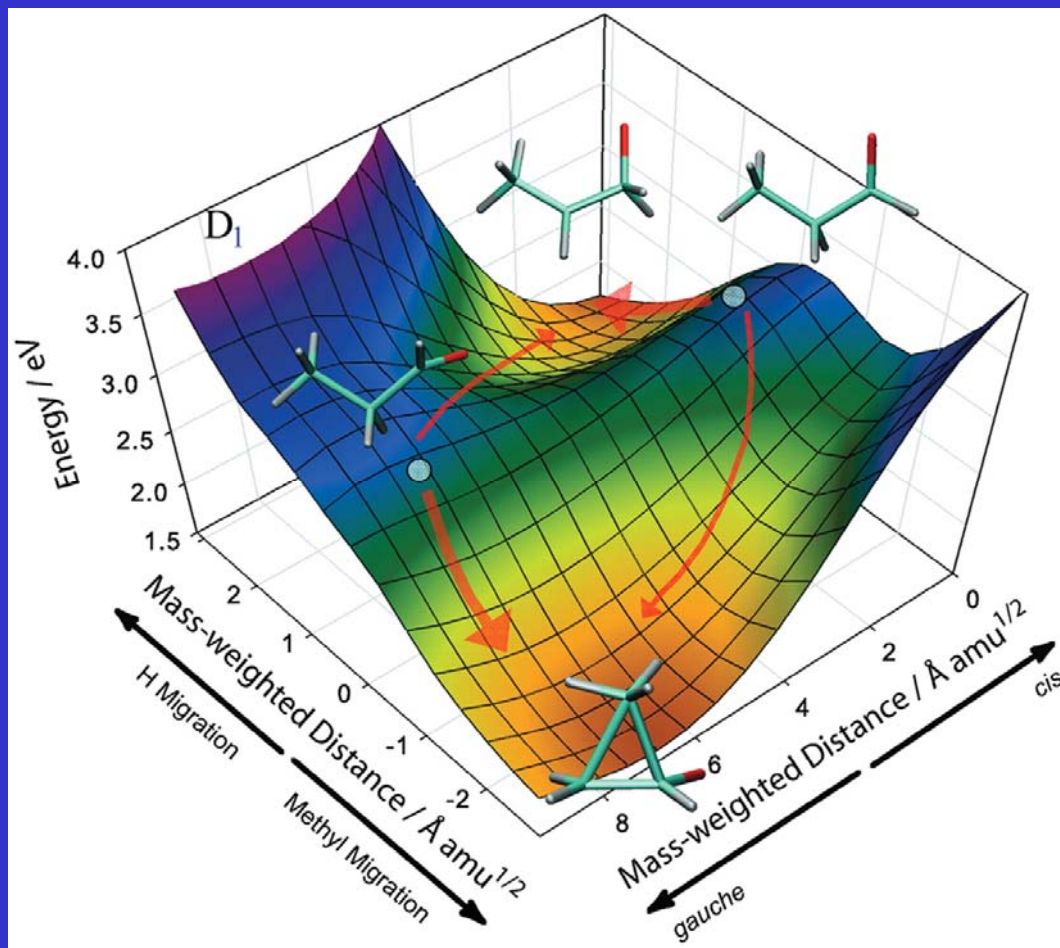

Reakční koordináta

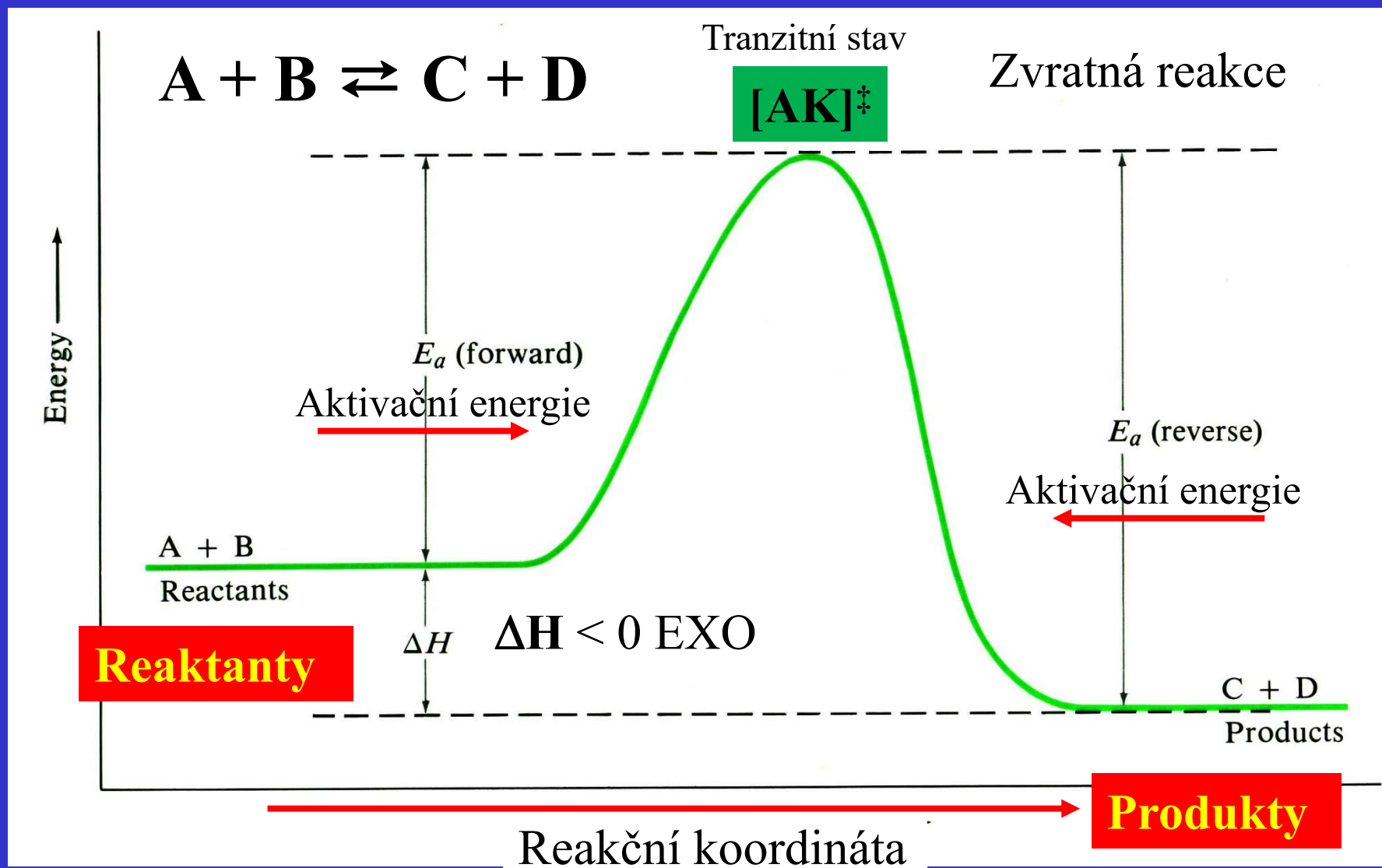
Plocha potenciální energie - reakční koordináta

Reakční (profil) koordináta je cesta od R k P zobrazená na ploše potenciální energie

Cesta nejmenší energie

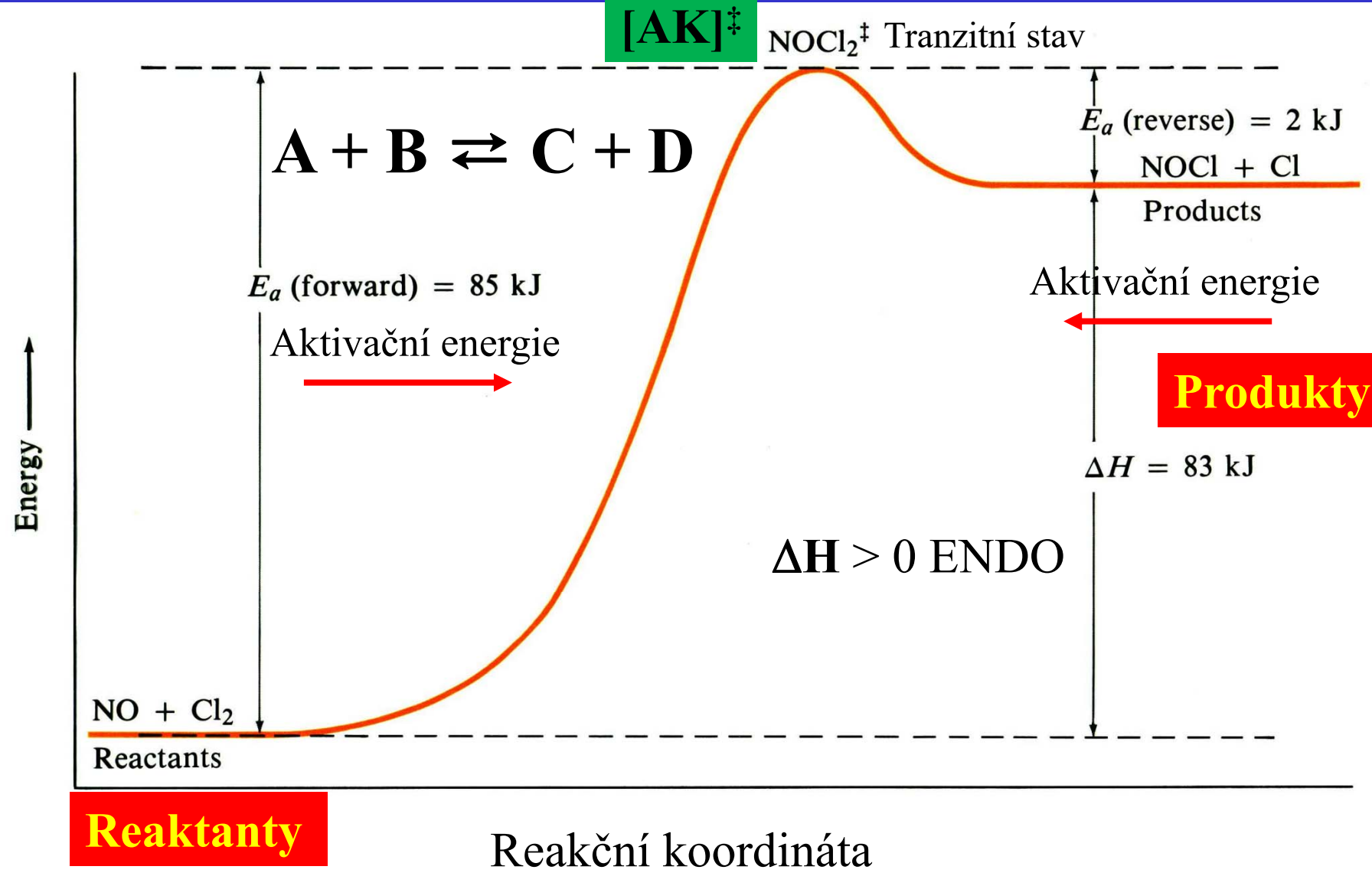

Reakční profil

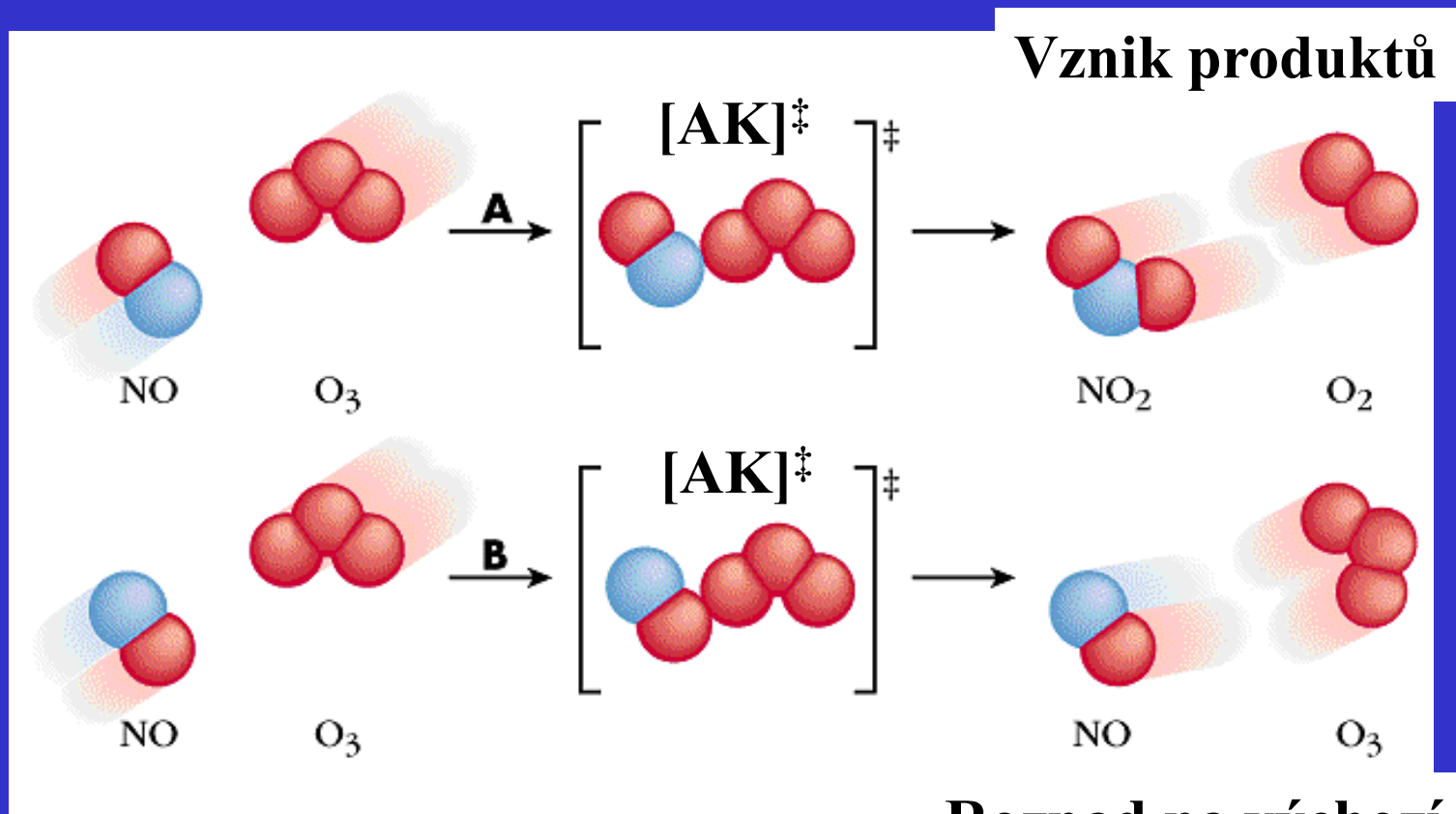
Exothermická reakce

Reakční profil

Endothermická reakce

Teorie aktivovaného komplexu (AK)

Teorie aktivovaného komplexu (AK)

$K^\ddagger = [\text{AK}]^\ddagger / [\text{NO}] [\text{O}_3]$ rovnovážná konstanta tvorby AK

Rychlost rozpadu AK na produkty

$$r = k_3 [\text{AK}]^\ddagger = k_3 K^\ddagger [\text{NO}] [\text{O}_3]$$

$$k_3 = t f = t k_B T / h$$

$t = \text{transmisní faktor (= 1)}$
 $f = \text{frekvence rozpadu AK}$
 $k_B = \text{Boltzmannova konstanta}$
 $T = \text{teplota}$
 $h = \text{Planckova konstanta}$

Eyringova rovnice

$$\text{Rychlost} = k_3 K^\ddagger [\text{NO}] [\text{O}_3] = \underbrace{(t k_B T / h) K^\ddagger}_{k} [\text{NO}] [\text{O}_3]$$

$$k = (t k_B T / h) K^\ddagger$$

dosadíme:

$$\Delta G^\ddagger = -RT \ln K^\ddagger \quad \text{aktivační Gibbsova volná energie}$$

$$\Delta G^\ddagger = \Delta H^\ddagger - T \Delta S^\ddagger \quad \text{aktivační enthalpie a entropie}$$

$$k = \frac{t k_B T}{h} K^\ddagger = \frac{t k_B T}{h} \exp\left(\frac{-\Delta G^\ddagger}{RT}\right) = \frac{t k_B T}{h} \exp\left(\frac{-\Delta H^\ddagger}{RT}\right) \exp\left(\frac{\Delta S^\ddagger}{R}\right)$$

$$\ln k = \ln \frac{t k_B T}{h} - \frac{\Delta H^\ddagger}{RT} + \frac{\Delta S^\ddagger}{R}$$

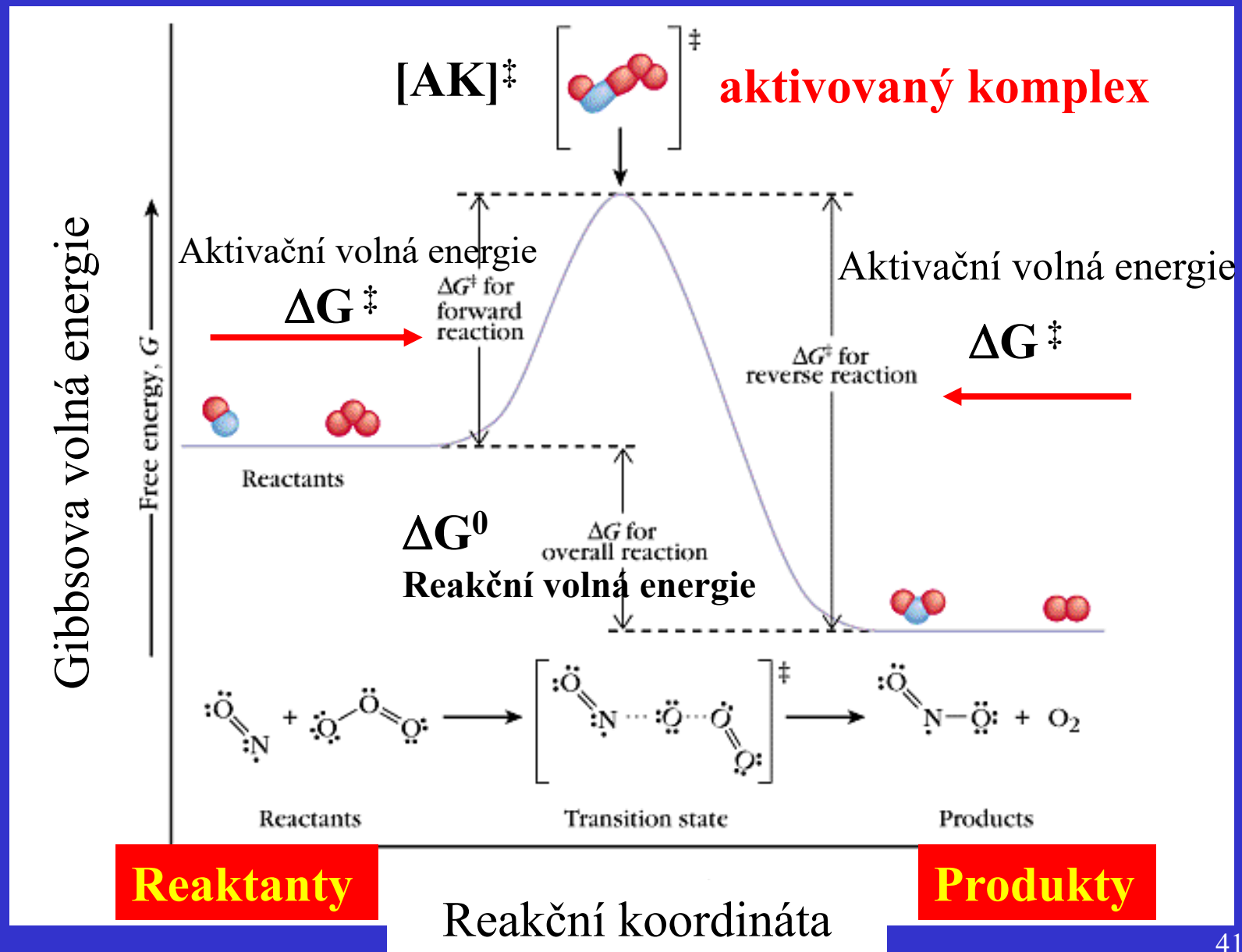
$$\ln \frac{k}{T} = \ln \frac{t k_B}{h} - \frac{\Delta H^\ddagger}{RT} + \frac{\Delta S^\ddagger}{R}$$

Aktivační parametry

$$\Delta G^\ddagger \quad \Delta H^\ddagger \quad \Delta S^\ddagger$$

z hodnot k při různých T

Reakční mechanismus

Reakční mechanismus = soubor elementárních kroků, které vedou k celkové chemické rovnici

Elementární krok = jeden molekulový děj, který má za následek reakci

Reakční meziprodukt = látka vytvářená v průběhu chemické reakce, která se neobjevuje v chemické rovnici

Molekularita = počet molekul na straně výchozích látek v elementárním kroku

Krok určující rychlost = **nejpomalejší** krok v reakčním mechanismu

Molekularita

Počet molekul, které se musí **srazit** aby proběhl **elementární krok**

- Unimolekulární
- Bimolekulární
- Termolekulární (velmi vzácně)

$$\text{rychlost} = k [\text{O}_3]$$

$$\text{rychlost} = k [\text{NO}_2]^2$$

$$\text{rychlost} = k [\text{Br}]^2 [\text{Ar}]$$

Reakční mechanismus

Reakční mechanismus = soubor elementárních kroků

1. $2 \text{NO} \rightarrow \text{N}_2\text{O}_2$ (pomalý)
2. $\text{H}_2 + \text{N}_2\text{O}_2 \rightarrow \text{H}_2\text{O} + \text{N}_2\text{O}$ (rychlý)
3. $\text{H}_2 + \text{N}_2\text{O} \rightarrow \text{H}_2\text{O} + \text{N}_2$ (rychlý)

N_2O_2 a N_2O jsou reakční *meziprodukty*

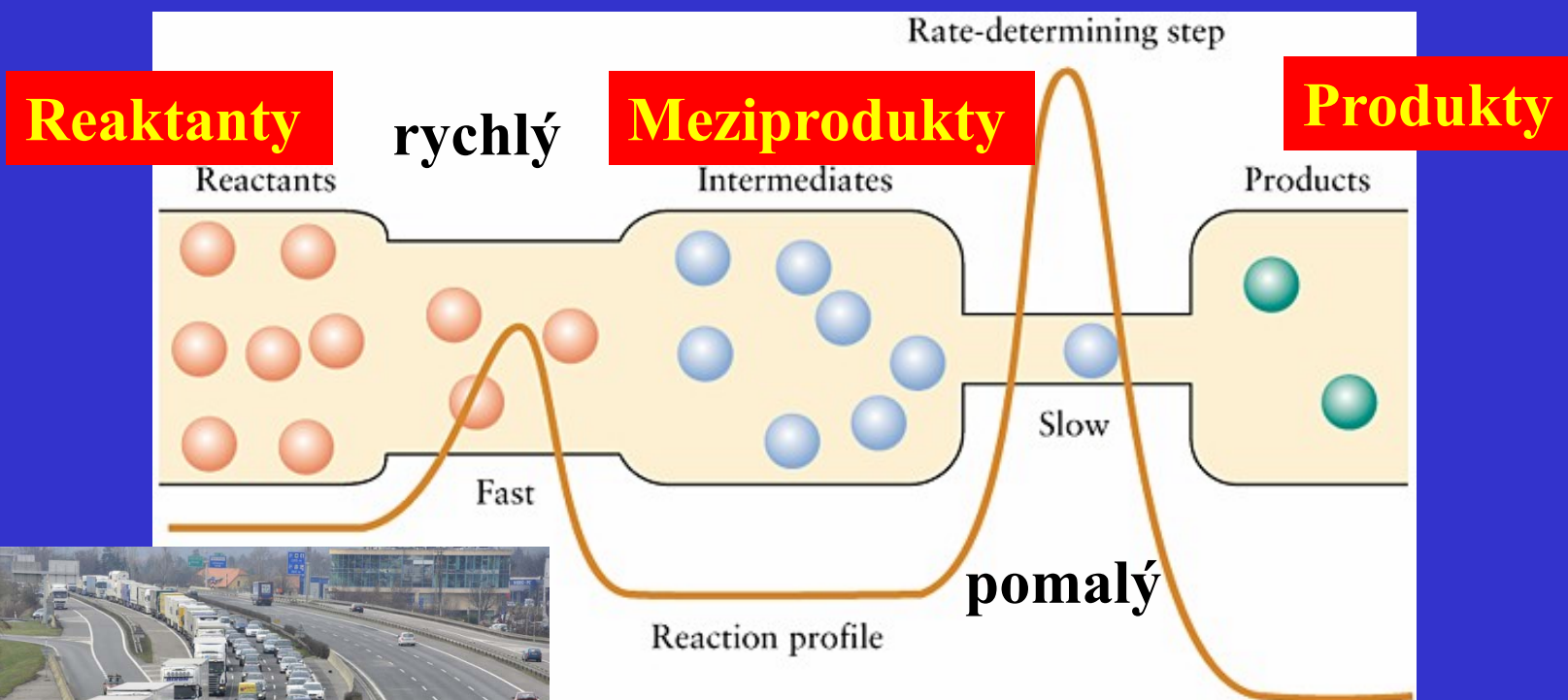
Rychlostní rovnice : $\text{Rychlost} = k [\text{NO}]^2$

Rychlostní rovnice vyplývá z **nejpomalejšího** kroku mechanismu

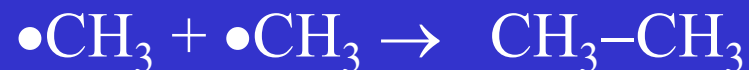
Součet rovnic elementárních kroků dává celkovou rovnici

Krok určující rychlost reakce

Krok **určující** rychlost reakce = **nejpomalejší** krok mechanismu

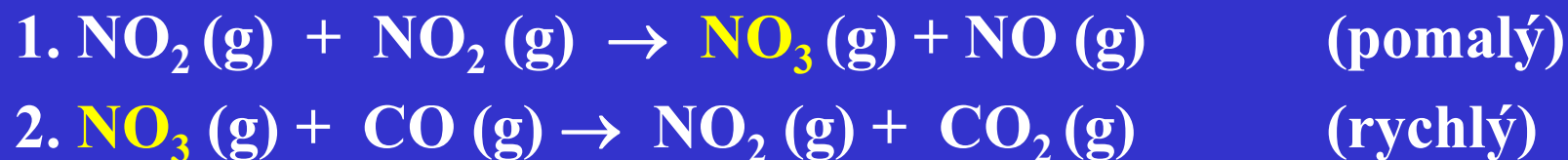
Reakční mechanismus pro CH₄ a Cl₂

atd.....až po CCl₄

Reakce s pomalým počátečním krokem

$$\text{Rychlost} = k_1 [\text{NO}_2]^2$$

Výsledek měření

Řád reakce = 2 (vzhledem k NO_2)

Nesouvisí se stechiometrií celkové reakce (1 NO_2)!

Reakce s rychlým počátečním krokem

$$\text{Rychlost} = k_1 [\text{NO}][\text{NOBr}_2]$$

$[\text{NOBr}_2]$ konc. meziproductu neznáme ale:

$$K_c = [\text{NOBr}_2] / [\text{NO}][\text{Br}_2]$$

$$\text{Rychlost} = k_1 K_c [\text{NO}] [\text{NO}] [\text{Br}_2] = k [\text{NO}]^2 [\text{Br}_2]$$

 k

Výsledek měření

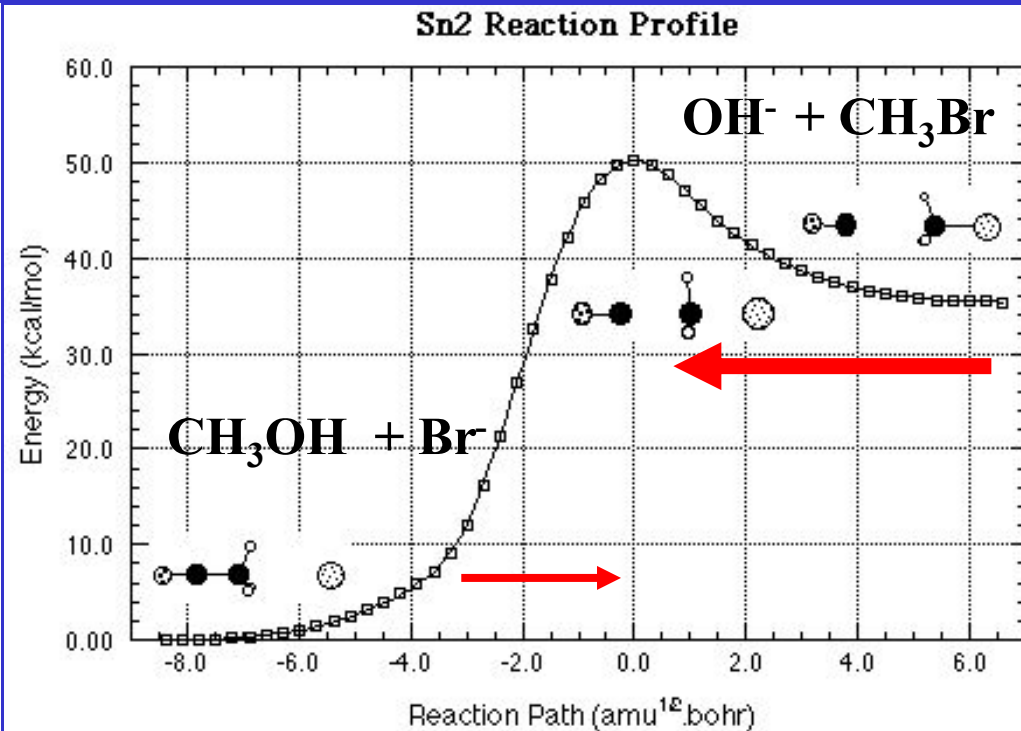
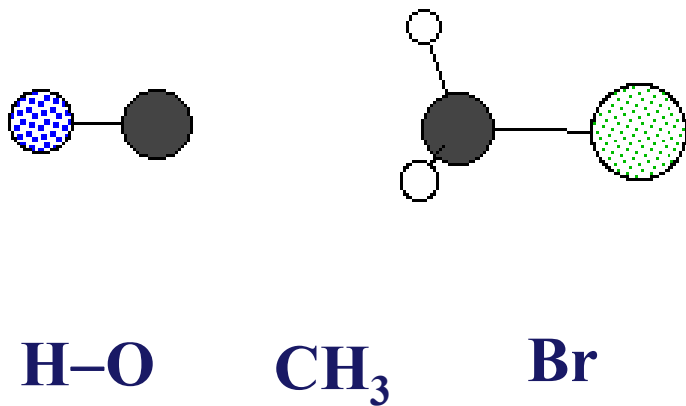

Reakční mechanismus S_N2

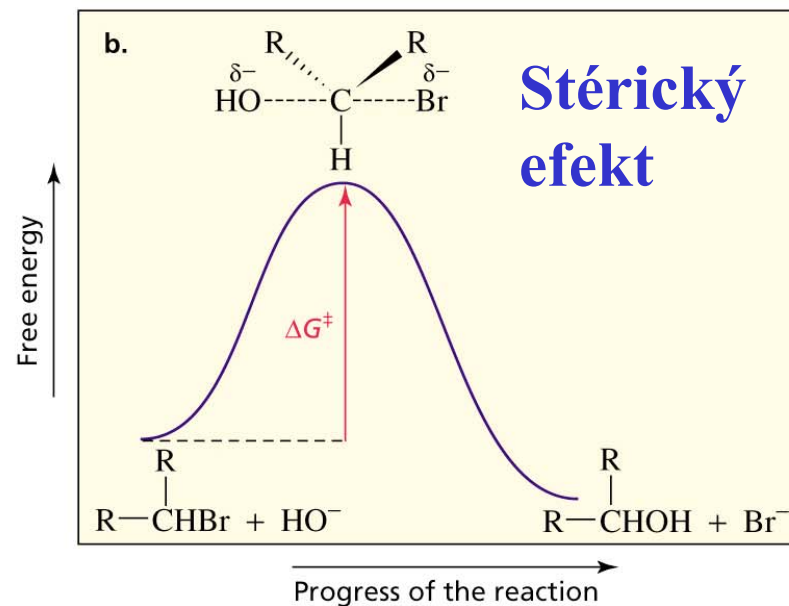
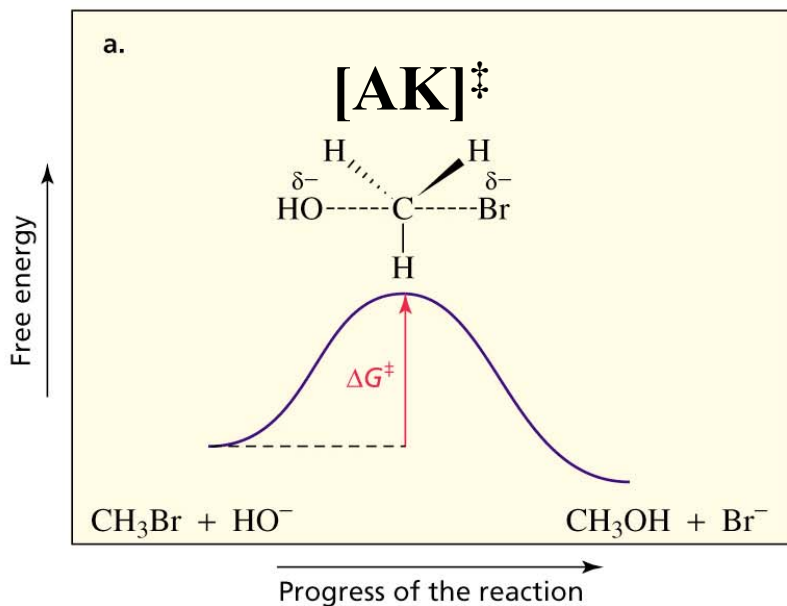
S = substituce

N = nukleofilní – elektronově bohatý reaktant hledá nejpozitivnější místo v molekule druhého reaktantu

2 = bimolekulární

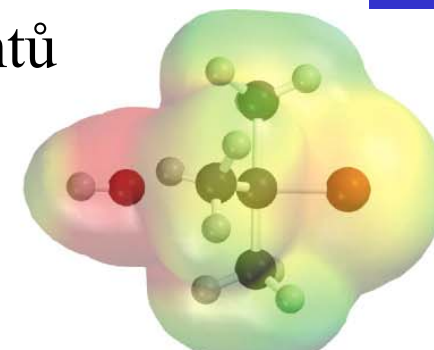
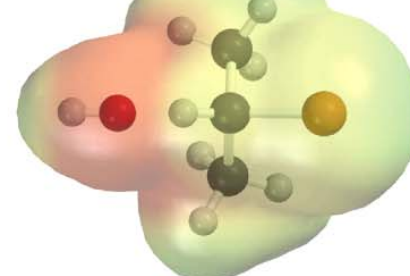
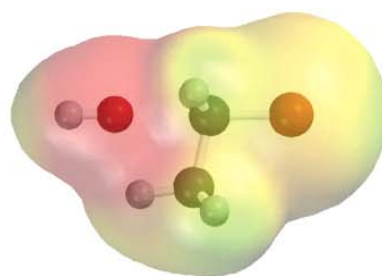
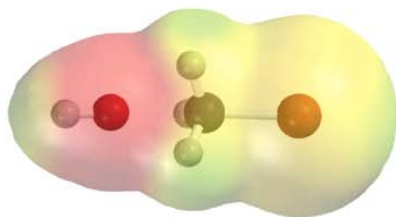

Reakční mechanismus S_N2

Rychlost S_N2 reakce klesá

S rostoucí velikostí substituentů

Katalýza

$$\Delta G_r^0 = -234 \text{ kJ mol}^{-1}$$

$$\Delta H_r^0 = -196 \text{ kJ mol}^{-1}$$

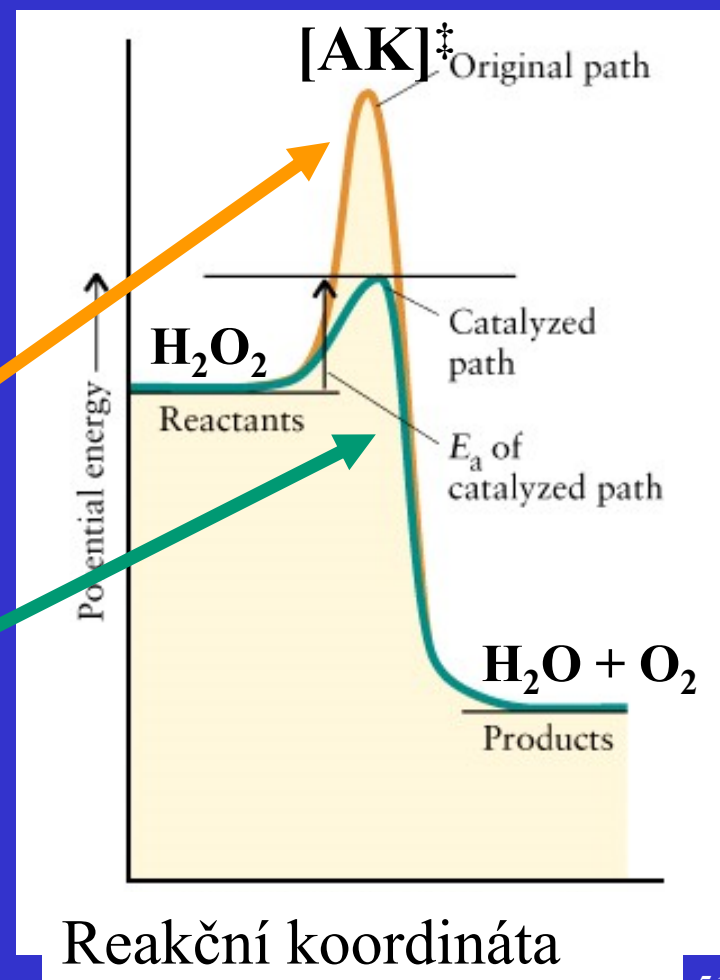
$$K = 1,15 \cdot 10^{41}$$

Neprobíhá měřitelnou rychlostí

Přídavek katalyzátoru

MnO_2

Laboratorní příprava kyslíku

Katalyzátor

Jöns Jakob Berzelius (1779-1848)

Látka, která se účastní reakce,
ale není spotřebována ani tvořena

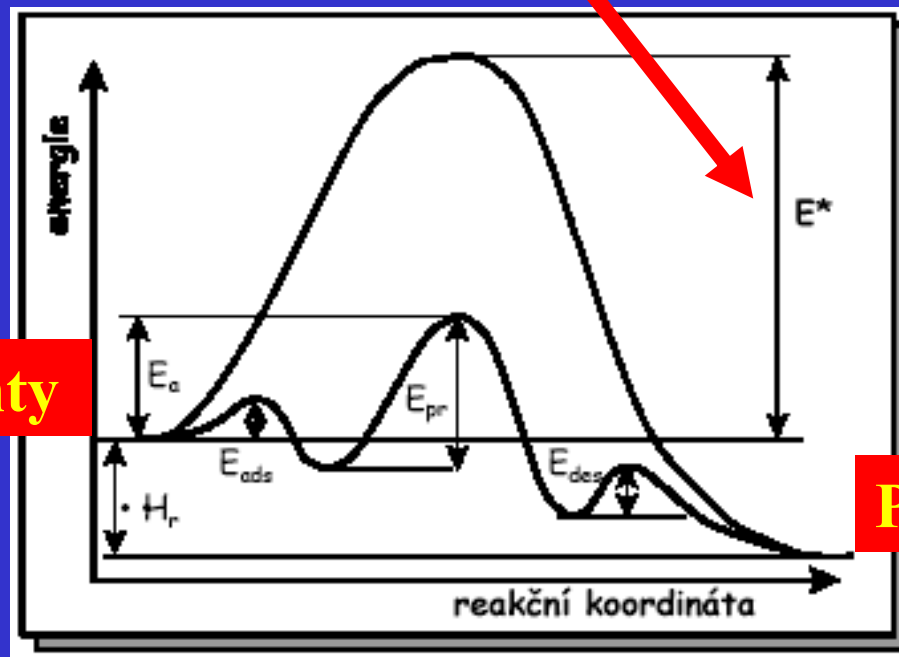
Ovlivňuje reakční rychlost snížením aktivační energie

Nemění ΔG_r ani K !!

Reaktanty

Katalýza

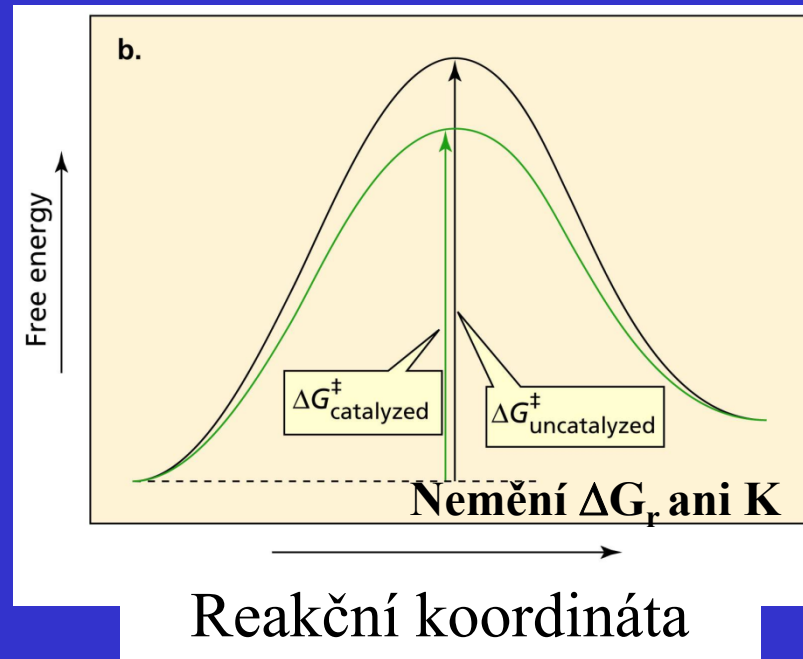
- Homogenní
- Heterogenní
- Enzymatická

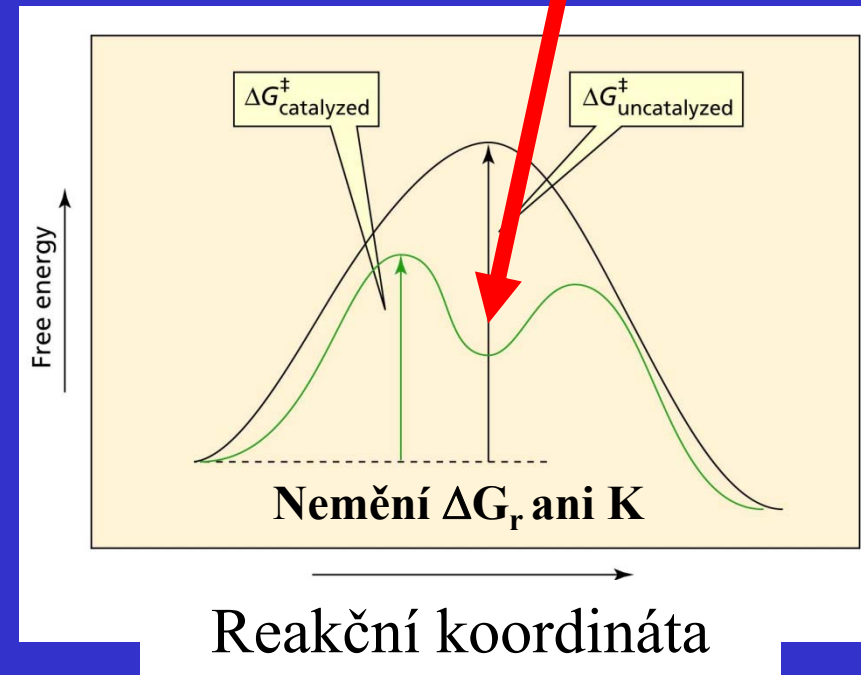
Produkty

Katalyzované reakce

Reakce bez změny mechanismu

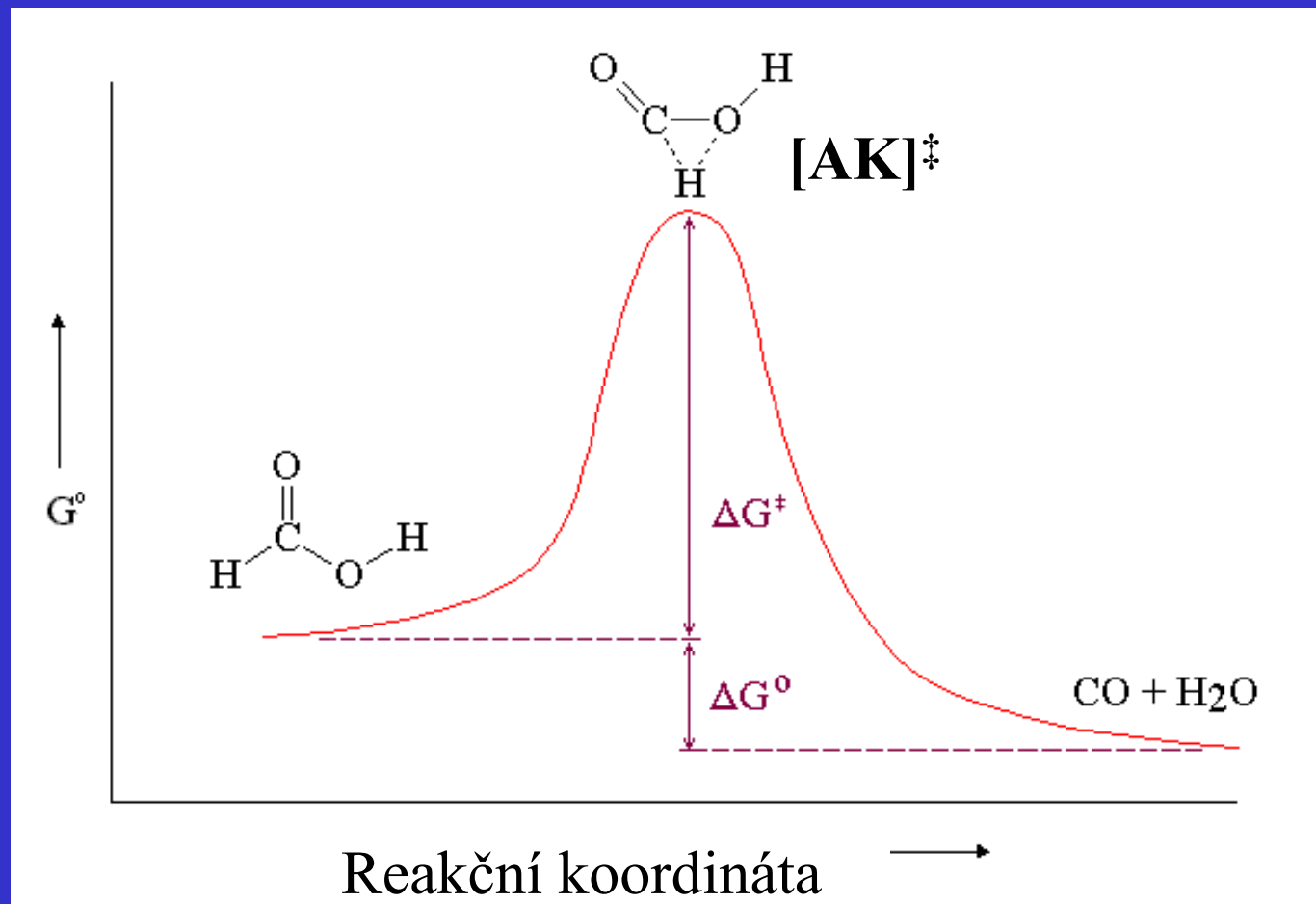

Změna mechanismu, tvorba meziprojektu

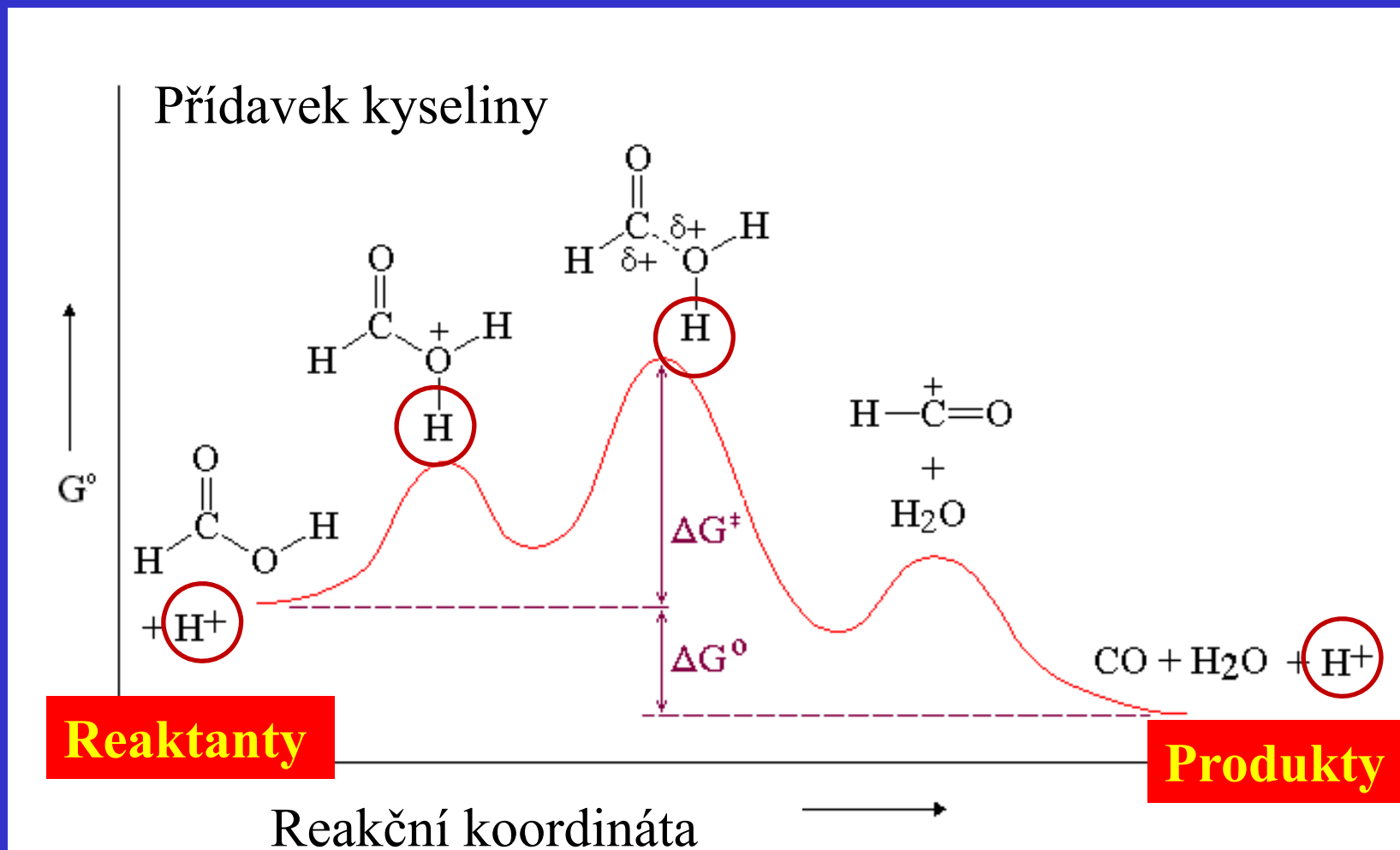

Zvýšení reakční rychlosti snížením aktivační energie

Nekatalyzovaná reakce

Katalyzovaná reakce

Homogenní katalýza - Ozonová díra

Paul J. Crutzen

Mario J. Molina

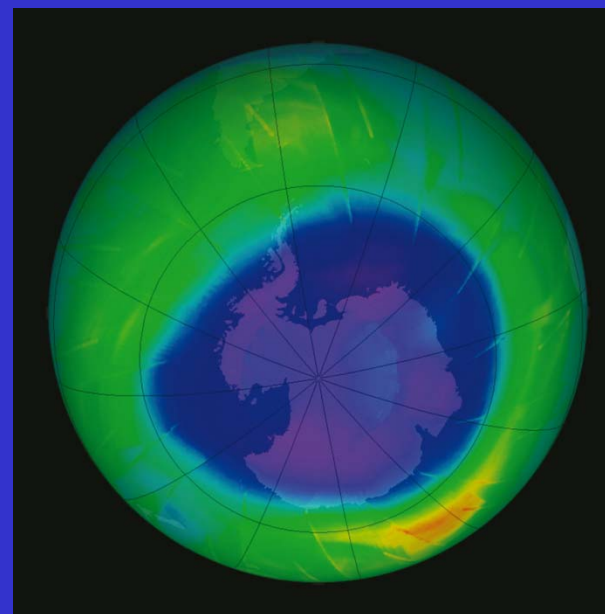

F. Sherwood Rowland

Nobelova cena za Chemii 1995

1987 Montrealský protokol
Zákaz freonů (CFC)

Du Pont
Patenty

Homogenní katalýza - Ozonová díra

Rozklad CFC v atmosféře UV zářením:

$\text{Cl}\bullet$ katalyzuje rozklad ozonu v těchto krocích:

Celková reakce (součet)

Homogenní redoxní katalýza

Celková reakce (součet reakčních kroků)

Oxidace jodidu peroxodisíranem

Fe²⁺ katalyzuje v těchto krocích:

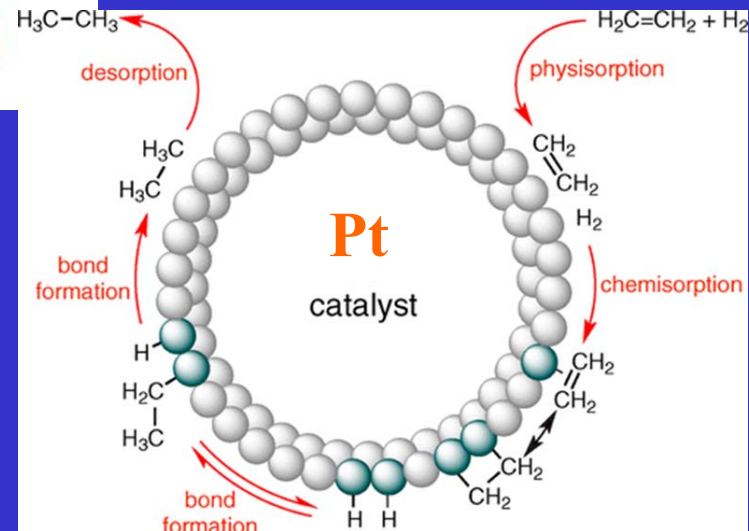
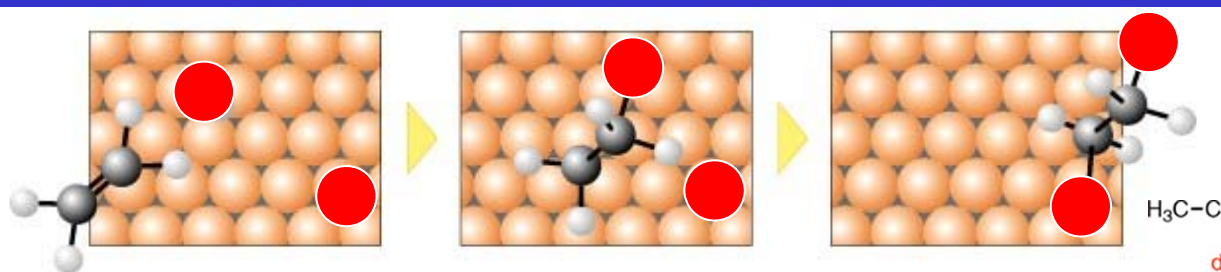

Heterogenní katalýza = na povrchu

Hydrogenace ethylenu

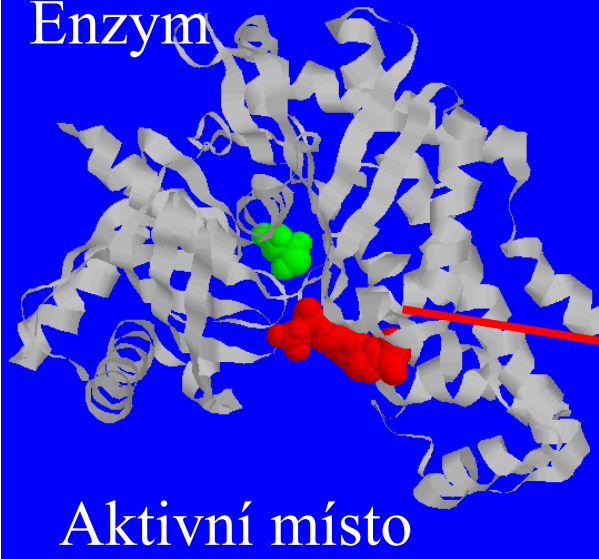
Adsorpce → Přerušení vazeb H–H → Tvorba vazeb C–H → Desorpce

Gerhard Ertl
(1936)
NP za chemii 2007

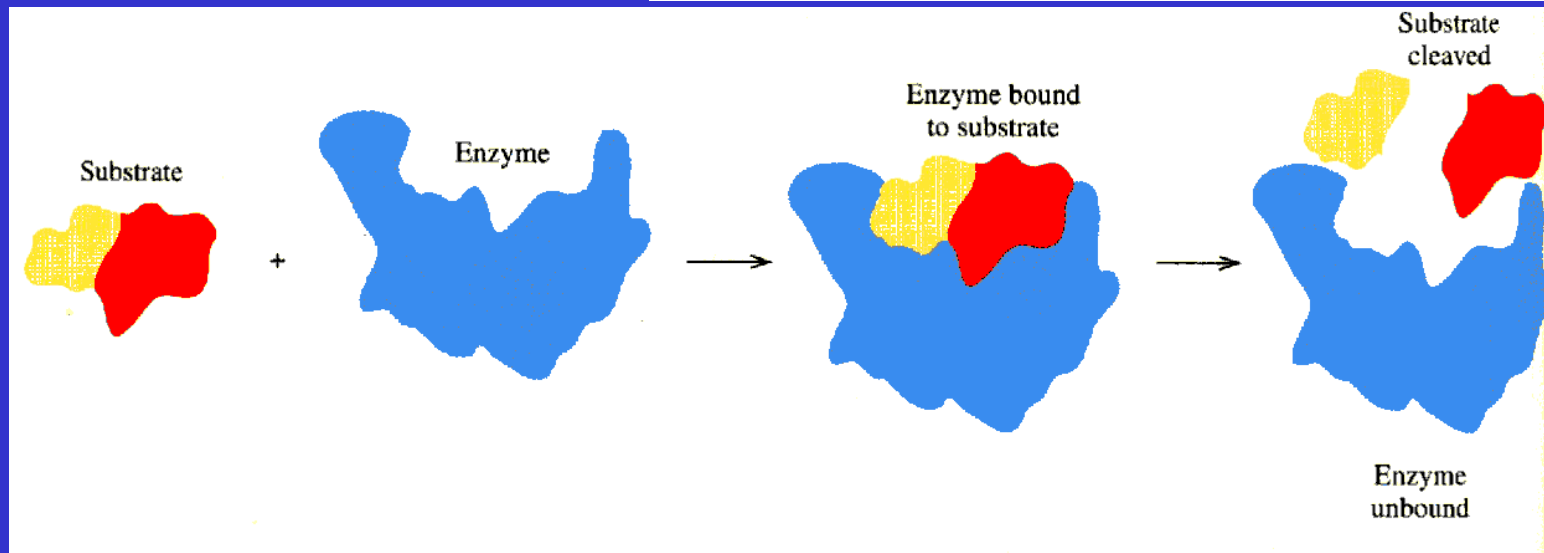
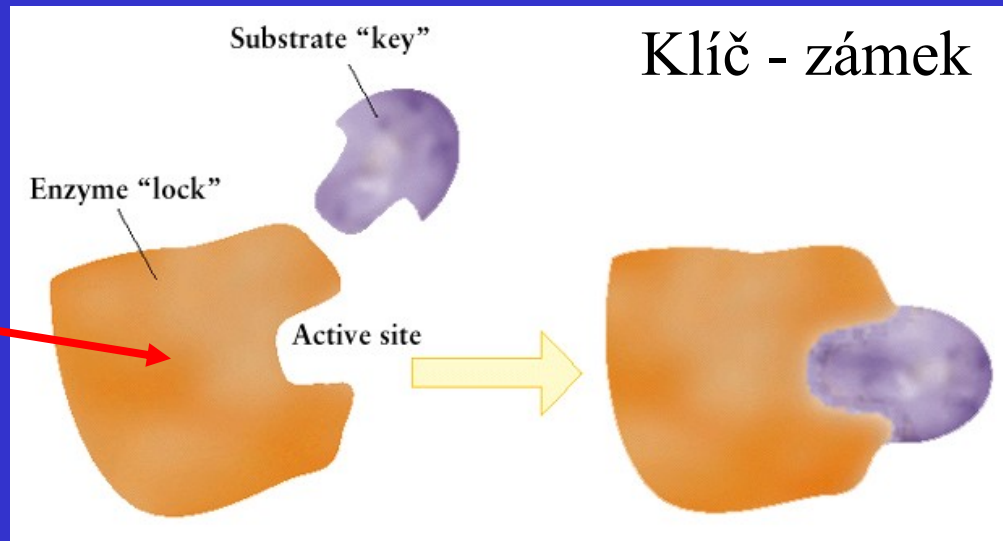
Katalýza enzymatická

Enzym

Aktivní místo

Klíč - zámek

Řetězové reakce

Série opakujících se elementárních reakcí

Reakční mechanismus

Řetězové reakce

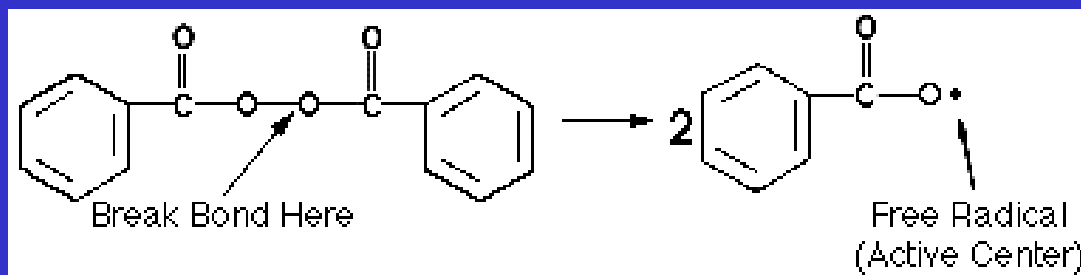
Fotochemická řetězová reakce

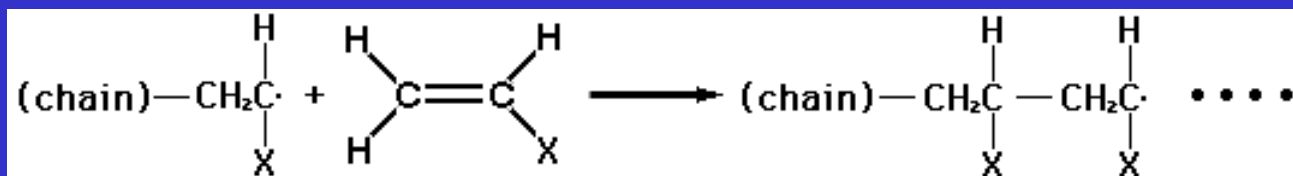
Fotochemický (kvantový) výtěžek $\Phi = \Delta N / \Delta I = 10^6$
= Podíl počtu molekul vzniklých produktů a počtu absorbovaných kvant záření

Radikálová Polymerace

Benzoyl Peroxid

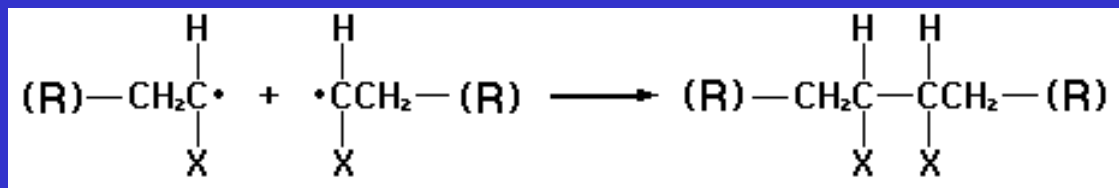

(iniciace)

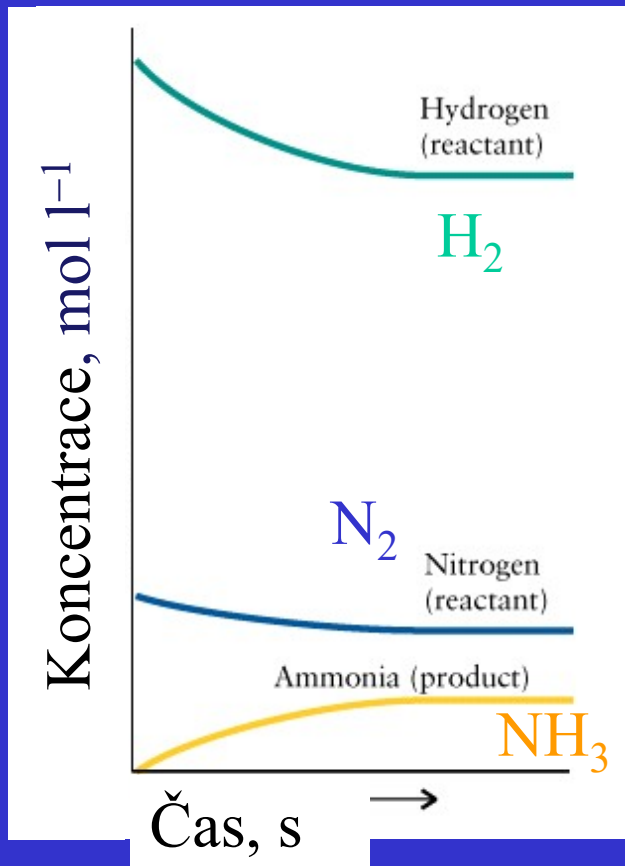
(propagace)

Polyethylen

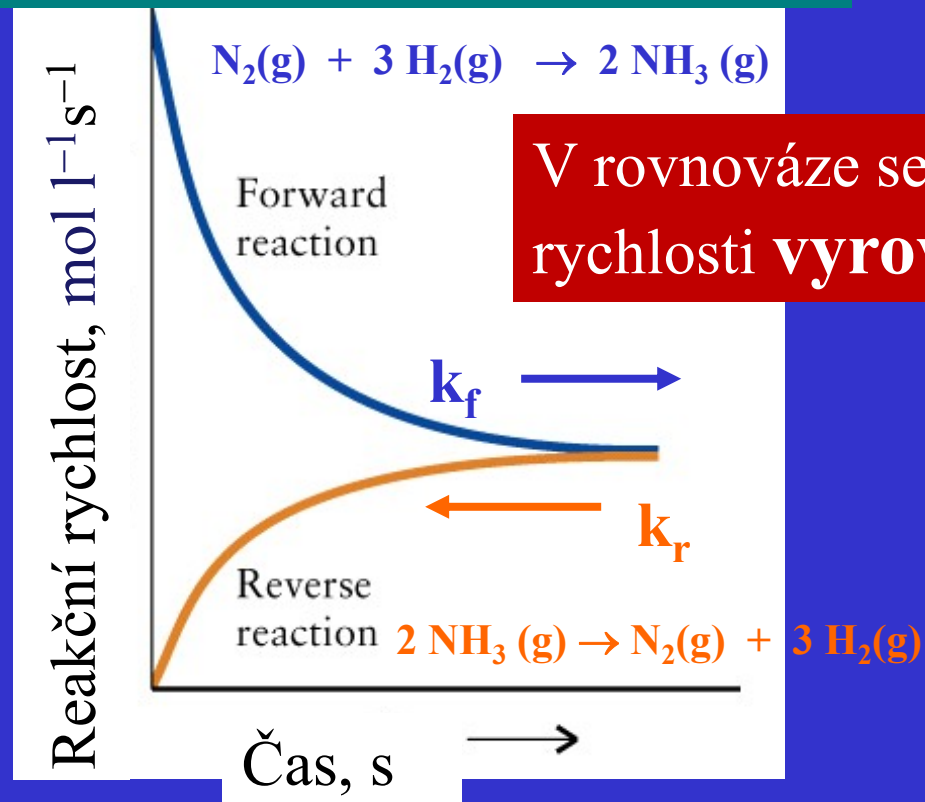

(terminace)

Chemická rovnováha

Ustavení chemické rovnováhy

Chemická rovnováha

Rychlost přímé (dopředné) reakce $r(\rightarrow) = k_1 [A]^a [B]^b$

Rychlost zpětné reakce $r(\leftarrow) = k_2 [C]^c [D]^d$

V rovnováze se obě rychlosti **vyrovnají** : $r(\rightarrow) = r(\leftarrow)$

$$k_1 [A]^a [B]^b = k_2 [C]^c [D]^d$$

$$\frac{k_1}{k_2} = \frac{[C]^c [D]^d}{[A]^a [B]^b} = K_c$$

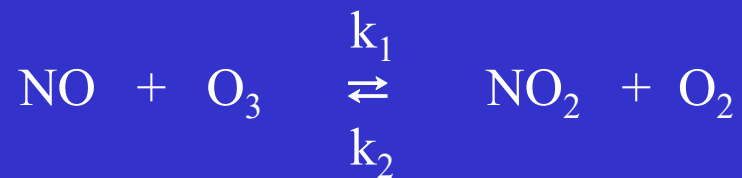
K_c = Rovnovážná konstanta

V rovnováze $Q = K$

Kinetika a chemická rovnováha

Rovnováha je dosažena, když rychlost reakce doprava se vyrovná rychlosti reakce doleva

Tento mechanismus má jen jeden krok

Rychlost doprava = $k_1 [\text{NO}][\text{O}_3]$

Rychlost doleva = $k_2 [\text{NO}_2][\text{O}_2]$

Rovnováha

$$k_1 [\text{NO}][\text{O}_3] = k_2 [\text{NO}_2][\text{O}_2]$$

$$\frac{k_1}{k_2} = \frac{[\text{NO}_2][\text{O}_2]}{[\text{NO}][\text{O}_3]} = K_c$$

Vícenásobné rovnováhy

$$K_1 = \frac{[\text{H}^+][\text{HCO}_3^-]}{[\text{H}_2\text{CO}_3]} = 4,2 \times 10^{-7}$$

$$K_2 = \frac{[\text{H}^+][\text{CO}_3^{2-}]}{[\text{HCO}_3^-]} = 4,8 \times 10^{-11}$$

$$K_3 = \frac{[\text{H}^+]^2[\text{CO}_3^{2-}]}{[\text{H}_2\text{CO}_3]} \quad \mathbf{K_3 = ??}$$

$$K_3 = \frac{[\text{H}^+][\text{HCO}_3^-]}{[\text{H}_2\text{CO}_3]} \times \frac{[\text{H}^+][\text{CO}_3^{2-}]}{[\text{HCO}_3^-]} = K_1 \times K_2$$

$$K_3 = K_1 \cdot K_2 = [4,2 \times 10^{-7}][4,8 \times 10^{-11}] = 2,0 \times 10^{-17}$$

Směs 0,5 molu H_2 a 0,5 molu I_2 v 1,00 l nádobě při 430 °C. Vypočítejte koncentrace H_2 , I_2 a HI v rovnováze. $K_c = 54,3$

	H_2	I_2	HI
Počáteční	0,5	0,5	0
Změna	-x	-x	+2x
V rovnováze	(0,5 - x)	(0,5 - x)	+2x
Rovnovážná konc. mol l ⁻¹	0,107	0,107	0,786

$$K_c = \frac{[HI]^2}{[H_2][I_2]}$$

$$K_c = \frac{[2x]^2}{[0.5 - x][0.5 - x]} = 54.3$$

$$\frac{2x}{(0.5 - x)} = 7.37 \quad x = 0.393$$

Le Chatelierův princip

Když zapůsobíme na systém v rovnováze vnějším impulzem (p , T , c), systém se bude snažit ustavit do takových podmínek, aby eliminoval vnější vliv

Parametry

1. Koncentrace
  2. Tlak
  3. Objem
  4. Teplota
- Hodnota K_c je konstantní
- K_c je funkcí teploty

Faktory ovlivňující chemickou rovnováhu

1. Koncentrace

Přídavek výchozí látky = tvorba dalšího množství produktu

Přídavek produktu = rozpad produktů na výchozí látky

Odebírání produktu = rozpad více výchozí látky na produkty

Odebírání výchozí látky = rozpad produktu na výchozí látky

Hodnota K_c je konstantní

$$K_c = \frac{[\text{HI}]^2}{[\text{H}_2][\text{I}_2]}$$

Le Chatelierův princip

Koncentrační efekt

1. Přídavek Fe^{3+}

Posun doleva

2. Zdvojnásobení koncentrace všech látek

$$K_c = \frac{[\text{Fe}^{3+}][\text{SCN}^{-}]}{[\text{FeSCN}^{2+}]}$$

$$Q_c = \frac{[2x][2y]}{[2z]} = 2 \frac{[x][y]}{[z]} = 2 K_c$$

$Q_c > K_c$
Posun doleva

Přítomno více produktů než odpovídá K_c

Faktory ovlivňující chemickou rovnováhu

2. Tlak (K je konstantní)

A. Přídavek výchozí látky nebo produktu ($V = \text{konst.}$, konstantní objem reakce) $\rightarrow$ Stejně změny jako u koncentrace

B. Změna objemu ($p V = \text{konst.}$) = stlačení nebo expanze
= změna parciálních tlaků všech složek

Reakce bez změny počtu molů plynů $\rightarrow$ žádný efekt

Reakce s nárůstem počtu molů plynů $\rightarrow$ snížení tlaku podporuje tvorbu produktů

Reakce s úbytkem počtu molů plynů $\rightarrow$ zvýšení tlaku podporuje tvorbu produktů

C. Přídavek inertního plynu ($V = \text{konst.}$) = vzrůst celkového tlaku, ale parciální tlaky reagujících složek se nemění = žádný efekt

Efekt tlaku

Le Chatelierův princip

$$K_p = \frac{p^2(\text{NO}_2)}{p^2(\text{NO})p(\text{O}_2)}$$

Zvýšení tlaku NO_2

Posun doleva

Zdvojnásobení tlaku všech látek

$$Q_p = \frac{1}{2} K_p$$

$$Q_c < K_c$$

Posun doprava

Přídavek 1 atm $\text{N}_2(\text{g})$, $V = \text{konst.}$
Parciální tlaky složek se nemění

Beze změny

Faktory ovlivňující chemickou rovnováhu

3. Objem

- A. Změna objemu ($p V = \text{konst.}$) = změna tlaku
menší objem = větší tlak
- B. Přídavek inertu = vzrůst objemu, celkový tlak je konstantní, parciální tlaky reagujících složek jsou nižší
= viz 2B
- Reakce bez změny počtu molů plynů – žádný efekt
- Reakce s nárůstem počtu molů plynů – snížení tlaku podporuje tvorbu produktů
- Reakce s úbytkem počtu molů plynů - zvýšení tlaku podporuje tvorbu produktů

Faktory ovlivňující chemickou rovnováhu

4. Teplota **K_c je funkcí T** **van't Hoffova rovnice**

$$\ln K_2 - \ln K_1 = \ln \frac{K_2}{K_1} = \frac{\Delta H^0}{R} \left(\frac{1}{T_1} - \frac{1}{T_2} \right)$$

A. Exothermická reakce = teplo je "produktem" reakce
Chlazení = odebrání produktu = tvorba více produktu

B. Endothermická reakce = teplo je "výchozí látka"
Zahřívání = přidavek výchozí látky = tvorba více produktu

Le Chatelierův princip

Efekt teploty

$$\ln \frac{K_2}{K_1} = \frac{\Delta H^0}{R} \left(\frac{1}{T_1} - \frac{1}{T_2} \right)$$

Endothermická reakce –
K roste s rostoucí T

$$\Delta H > 0$$

$$\Delta H < 0$$

Exothermická reakce –
K klesá s rostoucí T

